

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 19. I. 2024.

Prihvaćeno: 4. III. 2024.

UDK
821.163.42-05Vodnik, B.
821.163.42:030*19⁴<https://doi.org/10.33604/sl.18.34.2>

Biografizam¹ u književnopovijesnoj i leksikografskoj metodi Branka Vodnika

Tea Rogić Musa Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb
tea.rogic@lzmk.hr

SAŽETAK: U radu nastojimo osvijetliti biografsku sastavnicu u opusu Branka Vodnika, s naglaskom na metabiografska i metodološka očitovanja u njegovim književnopovijesnim i kritičkim člancima te u natuknicama u *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj*. Kako bi uvid u Vodnikov leksikografski rad bio potpuniji, konzultirana je i opisana i leksikografska građa u Vodnikovoj rukopisnoj ostavštini. Cilj je rada trojak: osvjetljenje manje poznatih Vodnikovih zapažanja o metodi književnopovijesnoga posla, povezivanje njegovih teza u studijama s interpretacijama koje je donio u natuknicama i opis prijepora u književnopovijesnoj struci koji su se izravno očitovali u Vodnikovu radu i na njegovu profesionalnom putu. Kao istaknut književni povjesničar hrvatske moderne, prepoznat kao metodološki inovator i reformator, recepcijski je bio i precjenjivan kao prvi znanstveni književni povjesničar u nas, ali i stručno osporavan s neknjiževnih pozicija, kao pristran književni stručnjak, čije se ocjene temelje na zagovoru jugoslavenskoga kulturnoga jedinstva. Nastojali smo prenijeti bitne teze koje je sam Vodnik oblikovao kao nosiv dio svoje metode, dio njih i naoko usputno u radovima prigodnoga i polemičkoga značaja, s ciljem nepristrana i vremenski distancirana pogleda na metodološki proturječan, ali izvoran književnopovijesni opus koji je u čitanja hrvatskih pisaca i razumijevanje njihovih duhovnih biografija unio nov, sintetski i genološko-kulturološki pristup, koji je, nedovoljno priznat za Vodnikova života i razumijevan kao znak njegove kritičke ekscentričnosti i metodološke kolebljivosti, puni zamah dobio u radovima suvremenih književnih povjesničara novije književnosti, koji u književnopovijesne sinteze uvrštavaju kulturološke uvide. Vodnik je stoga među pretečama i moderne enciklopedijske književne biografije i kulturološkoga zaokreta u hrvatskoj književnoj povijesti.

Glavne riječi: Branko Vodnik; književna biografija; *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*; povijest hrvatske književne historiografije; novija hrvatska književnost

¹ Najranija je teorijski utemeljena rasprava o oblikotvornoj, žanrovskoj i metodološkoj mnogolikosti moderne biografije *Aspects de la biographie* Andréa Mauroisa (Pariz 1930); Branko Vodnik za nju dakle nije mogao znati. Ne znamo je li znao za biografije glasovitih viktorijanaca Gileasa Lyttona Stracheyja. Hrvatska kultura do danas nema studiju kakva je primjerice opsežna sinteza *The Nature of Biography* Johna A. Garratyja (New York 1957).

 <https://orcid.org/0000-0002-5341-1423> [Tea Rogić Musa]

 <https://ror.org/00vjz3318> [Leksikografski zavod Miroslav Krleža]

1. Uvod

Zagovornik estetskoga kriterija i relativiziranja historizma u metodologiji književne povijesti, Branko Vodnik pisao je biografske monografije, s vrlo malo metabiografskoga materijala. U nizu njegovih metodoloških očitovanja biografskih je najmanje. Je li taj dio svojih istraživanja držao za najmanje sporan pa ga je stoga oskudno teorijski elaborirao, možda se može dokazati s pomoću uvida u njegove komparativne rasprave;² u njima je naime više dokaza o tome kako je razumijevao biografizam u književnoj povijesti nego što takvih očitovanja ima tamo gdje bi ih bilo razložno očekivati, u monografskim knjigama o hrvatskim piscima. Vodnik nije iznimka u toj nedosljednosti među hrvatskim književnim povjesničarima. Kao disciplina kojoj je zadugo nedostajalo i institucionalno i metateorijsko utemeljenje, hrvatska književna povijest nije imala teoretičare biografije koji bi bili ujedno biografi; i kod biografa koji bilježe vrijedne rezultate u književnoj povijesti biografska je metoda usputna bilješka. Nije drukčije ni kod Vodnika. Inzistiranje na biografizmu u njegovu pristupu književnopovijesnim temama može se stoga činiti kao forsiranje svake kapi biografske svijesti, i tamo gdje je ona tek podrazumijevajući kontekst, kao u leksikonskim natuknicama. Biografizam u djelu Branka Vodnika nigdje se nije očitovao kao njegov primaran istraživački cilj; povremeno je bio nadzastupljena istraživačka metoda i sredstvo da se riješe temeljni problemi u književnopovijesnoj struci. Nastojeći se odvojiti od sveprisutne filološke metode u pristupu književnom djelu, Vodnik se okušavao u »psihobiografiji«, ne znajući da piše u žanru koji će tek u najnovije doba dobiti legitimaciju unutar znanosti o književnosti (Čačlek 2013: 214–215).³

² Pod očitim utjecajem slavista Mariana Zdziechowskoga i krakovske slavističke škole, Vodnik uočava odjeka mesijanizma u djelu iliraca (što je V. Jagić primjerice osporavao, ne prihvaćajući ni načelno tezu da je ilirizam hrvatska inačica romantizma). U monografijama o Vrazu, Preradoviću i F. Markoviću Vodnik je isticao njihova poljska nadahnuća, no njegove usporedbe nisu samo načelne nego potkrijepljeno pokazuju da su hrvatski autori čitali i poznavali poljske romantike. Vodnik – ispravno – ne vidi u tome nikakvo osobito polonofilstvo, nego prirodnu posljedicu golema utjecaja što ga je poljski romantizam imao među južnim Slavenima u polovici XIX. st. Vodnikova je dakle zasluga što je uočio da poljska književnost nije tek epizoda u pojedinih pisaca, nego trajan izvor estetskih poticaja u nekoliko generacija hrvatskih devetnaestostoljetnih autora. Njegov je komparativistički iskorak utoliko znatniji ako se ima na umu da u njegovo doba čak i znalci Julije Benešić i Zdenka Marković uglavnom izvješćuju o poljsko-hrvatskim književnim vezama s obzirom na pojedinačne kontakte u izdavaštvu i prevodilaštvu (za Vodnikova života Benešić je aktivan kao urednik, prevodilac i intendat, sa slabom zapaženim književnim radom, Zdenka Marković znatno kasnije napisat će svoje ambiciozne polonističke i kroatističke radove).

³ Usp. Anita Čačlek: *Biografia naukowa: od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*. Kraków 2013. Autorica je pobrojila mnogobrojne inačice biografskoga žanra koje se legitimno javljaju u suvremeno doba u humanističkoj znanosti; u nas nema teorijskoga odjeka takvih sinteza, a nema ni primjera za sve žanrove, što može značiti da se biografija u hrvatskoj znanosti o književnosti djelomično i dalje razumijeva kao zastarjela podmetoda podjednako zastarjela monografskoga pristupa. Hrvatska kultura nema sintetske biografije mnogih svojih (ni kanonskih ni nekanonskih) pisaca pa je, držimo, antibiografizam neopravdan.

Ideja književne povijesti kod Vodnika povijest je odraza duha vremena u književnosti. Zato je njegova književna povijest i kulturna povijest. Periodizaciju je temeljio na kronološkoj smjeni ideja kroz epohe. Estetski pristup djelu očituje u vrijednosnim sudovima, a pozitivistički u biografsko-filološkoj metodi i u potrebi da zahvati kauzalitet književnih pojava. Iz suvremene perspektive, Vodnikova je *Povijest hrvatske književnosti* nevjerodostojna u rekonstrukciji povijesne zbilje, jer je odveć podrazumijevao objektivnost koju mu je trebala osigurati pozitivistička metoda. Njegova je *Povijest* konstrukcija književne povijesti kao metanaracije s jednim povlaštenim gledištem. Zato u njoj nailazimo i na nedostatak i na viškove biografizma te neargumentirano vrjednovanje i nejasne estetske kriterije. No pokušao je, ponegdje i uspio, u združivanju filološkoga istraživanja s kritičkim racionalnim odmakom, kao preduvjetom sintetskoga pisanja o književnoj prošlosti. Može mu se pripisati prvi ozbiljan pokušaj da se golema književnopovijesna građa suvislo razvrsta i objasni te istodobno kritički vrjednuje. Povezanost književnoga teksta s društvenim kontekstom, što Vodnik neizostavno bilježi, znak je pristajanja uza historijski pristup, kakav je, paradoksalno, nastojao osporiti.

Vodnik ne poznaje koncepte imanentizma i literarnosti, osim intuitivno. No znak je njegove modernosti potreba da izbjegne moderniziranje pojava iz prošlosti; pokušava osvijestiti prvotni kontekst književnopovijesne činjenice i nastoji izbjegnuti, što je metoda svojstvena našim starijim književnopovijesnim sintezama, prekomjerno izdvajanje sitnih pojedinosti iz cjeline konteksta. No kontekstualizam je odlika pozitivističkoga pristupa pa se Vodnik u toj ključnoj metodološkoj zadanosti potvrđuje kao pozitivist. Modernost je Vodnikova i u tome što nema aspekta kulturne povijesti kojemu ne nalazi mjesta u književnoj povijesti. No neobičnost je Vodnikova što mu je biografski materijal koncipiran kao antipod pozitivističkom materijalu. Tako se Vodnikov biografizam premetnuo u kritički impresionizam, u čitanje književnoga djela kako bi se doprlo do piščeva svjetonazora. Biografizam mu služi kao sredstvo da se uklopi u duhovnu povijest, da smjesti djelo i pojedinca u kontekst epohe. Antipozitivistički Vodnikov biografizam nije oksimoron ako se ima na umu što je on mogao držati za pozitivističku metodu; Vodnik je u svojem formiranju baštiniio devetnaestoljetne postavke Diltheyjeva razdvajanja duhovnih i prirodnih znanosti. Sa sviješću da svoj predmet ne može strogo utemeljiti, Vodnik se vezuje uza kulturnopovijesne činjenice i prešutno ostaje blizak pozitivizmu jer je tako diktirala građu.

Pokušat ćemo objasniti na koji je način Vodnik raskinuo s filološkom metodom. U doba njegova školovanja filološki pristup bio je u temelju jezikoslovni posao za stručnjake koji imaju usko filološka znanja. Služeći se filološkim aparatom, književni su povjesničari tumačili značenje književnih djela. Osnovna je poteškoća s takvim pristupom pretpostavljeno uvjerenje da je značenje književnoga teksta jedno i

nepromjenjivo. Umjesto značenjske doslovnosti, Vodnik traga za duhom vremena, zadržavši »razvrstavanje« književnosti kao nužan preduvjet njezina konceptualiziranja. Svako književno djelo Vodnik dovodi u vezu s pojavom izvan njega samoga. Ključni alat ostaje periodizacija, ali Vodnik se njome služi strogo priručno, svjestan da ni jedna periodizacijska jedinica ne pokriva svu raznolikost svojih pripadnika. Periodizacijskim pojmovljem služio se očito i s nakanom da njegova *Povijest* i monografije budu priručnici književnoga obrazovanja. Činjenice kulturne i društvene povijesti miješa s književnima, ne osjećajući takvo prepletanje kao metodološki problem. Zasluga je Vodnikova što je, naročito u komentarima djela iz XIX. stoljeća, nastojao da građa diktira periodizaciju, ne obrnuto.

Empirijski kontekst kakvim se Vodnik služio u komentarima hrvatskih pisaca idealno je primjenjiv i na njega. U doba Vodnikove mladosti i studiranja u refleksijama o hrvatskoj književnosti prevladava eklekticizam koji uključuje metode cijeloga niza književnokritičkih pristupa. Kako su hrvatski kritičari razdoblja moderne bez teorijske naobrazbe i neujednačeno obaviješteni o kretanjima u europskim književnostima, nisu uspijevali anticipirati ni jednu metodu cjelovito. Izuzme li se B. Livadića,⁴ koji je razmjerno dosljedan u primjeni estetskoga kriterija, književnost se i dalje vrjednovala s obzirom na njezinu mogućnost da opiše prepoznatljiv društveni problem (djelomične su iznimke M. Cihlar Nehajev⁵ i A. G. Matoš, koji pokazuju domišljenost i sustavnost u kritici: Matošu je kritika dio književnosti, neraskidiv od umjetničkoga stvaranja; Nehajeva najviše zanima koncept modernoga intelektualca pa mu je psihobiografska sastavnica u kritikama izrazita).⁶

Vodnik je autor prve moderne povijesti hrvatske književnosti (*Povijest hrvatske književnosti*, I, Zagreb, Matica hrvatska, 1913);⁷ znatan dio njegova kritičkoga pa i književnopovijesnoga opusa ostao je recepcijski postrance, napose, zadugo rukopisna, rasprava *Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije (Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU, 1978, 7)*, predavanja što ih je držao na Filozofskom fakultetu studentima hrvatske književnosti ak. god. 1925/26.⁸ Osim što mu je jedan od posljednjih, najvažniji sintetski rad, prema današnjem nazivlju, iz metodike knji-

⁴ Usp. Livadićeve eseje *Hrvatska književnost i siromaštvo (Život, 1900, 1, str. 168–172)*, *O najnovijoj hrvatskoj književnosti (Život, 1900, 2, str. 172–174)* i *Za slobodu stvaranja (ibid., str. 204–210)*.

⁵ Psihologizam i biografizam u Nehajevljevoj kritici spojeni su u esejima o J. Leskovaru (*Život, 1900, 2, str. 14–18, 54–56*) i K. Š. Gjalskom (*Savremenik, 1927, 6*).

⁶ Vodnikovo mišljenje o Matošu usp. u članku *A. G. Matoš (malo građe za književni portret jednog boema)*, u: *Savremenik, 1905, 12, str. 444–446*. Matoševe opaske o Vodniku sve su u pamfletskom tonu (»Sherlock Holmes u profesorskom izdanju«, »literarni klevetnik«).

⁷ Teorijski utemeljeno čitanje Vodnikove *Povijesti* ponudila je I. Brković (2007: 308–315).

⁸ U rukopisima Vodnik se otkriva kao metodološki »najinformiranija i najzrelija ličnost u prošlosti našeg studija« (Petrović 1972: 43).

ževnosti. Iako nisu nezanimljivi njegovi prigovori stanju u hrvatskoj srednjoj školi kad je posrijedi poučavanje književnosti, napose poticajnim ostaje Vodnikovo tumačenje historizma u pisanju o književnosti, iz čega je najjasnije što je podrazumijevao pod književnom historiografijom: podcrtavši da nemamo ni osnovnih uvjeta za razvoj književnopovijesne znanosti u kroatističkom području, proučavanje nacionalne književnosti u europskom kontekstu nameće se kao neupitan interes svakoga književnoga povjesničara, a unutar tako istaknuta područja povjesničar se treba baviti »duhom« i »idejom« kao kategorijama koje opisuju »književni život«. Iz toga proizlazi Vodnikovo shvaćanje književnosti kao umjetnosti: zadaća joj je prenijeti duh i ideju svojega vremena. Prvi je hrvatski književni povjesničar koji je nastojao ukinuti granicu između književne kritike i književne povijesti (usp. Plejić 1994: 115), no u vlastitim radovima primjenjivao je drukčiji postupak: ideju književne povijesti približio je književnoj kritici utoliko što je kritika (u smislu vrjednovanja i eklektičnosti u pristupu) prisutna u svakom njegovu književnopovijesnom komentaru. Kao sitan, ali indikativan primjer neka posluži navod iz članka *Kako postaje pjesma*.⁹ »Svaka je nauka kritika. Kao svakoj historijskoj nauci tako i literarnoj historiji osnov je nagemilana građa o događajima, dokumenti itd., što sve daje spoljašnju sliku života neke ličnosti ili neke epohe. Kritika tu građu probire, ocjenjuje i povezujući je u jednu cjelinu dolazi do kritike duha, što ga ta ocijenjena, probrana i povezana građa predstavlja. To je metafizička kritika na materijalnoj osnovi«.

U Vodnikovo doba pod filološkom metodom¹⁰ mislilo se na skupljanje književne građe, njezino sređivanje i popisivanje te priređivački rad na tekstu.¹¹ Već na prijelazu XIX. u XX. stoljeće nije bilo moguće, zbog znatnih metodoloških razlika, poistovjetiti je s pozitivizmom opće historiografije jer je potonji uključivao historizam i scijentizam (u nas je bio više načelan model u humanističkoj znanosti, a manje model praktične metode). Vodniku filološki posao ostaje predradnja pozitivističkoga posla, koji bi se bez konteksta svodio na antiestetsku deskriptivnost. Nema stoga proturječja u tome da je Vodnik pozitivist koji se usprotivio filološkoj metodi (Barac ga čita kao povjesnika koji filološku metodu upotpunjuje estetskom i psihološkom,

⁹ *Kroniku Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, 1978, 7, str. 13.

¹⁰ Barac je opisuje kao »istraživanje vrela, utvrđivanje tekstova, traženje varijanata i paralela, sabiranje biografskih i bibliografskih podataka, istraživanje utjecaja« (1929: 19). Temeljna je Barčeva teza, koju je Vodnik u svojem radu i primijenio, da je suprotstavljanje filologije i estetike u književnoj povijesti lažno i da je ustrajavanje u tobožnjoj alternativnosti tih strana neopravdano.

¹¹ »Literarna historija imade posao registriranja, informisanja, razređivanja vršiti tek u drugom redu«, tvrdi Barac (1923: 191). Za sve složenije poslove naša je literarna historija »ostala gluha«, nastavlja. Barac se oštro protivio, kako je to imenovao, »sitničavosti naučnih problema« i zahtijevao od literarnog historika rekonstrukciju duhovnoga života književne prošlosti. Težio je da literarna historija postane historija literature i zauzimao se za koncept jugoslavenske književnosti. U tim je tezama Vodnikov istomišljenik.

usp. 1929: 20). Metoda mu jest pozitivistička, iako se uz njega recepcijski vezao stav antipozitivizma. Paradigma pozitivističke književne historiografije nije u nas konsolidirano ni postojala, pa Vodnik sav svoj književnopovijesni napor ulaže u potragu za »oblikom« (Aleksandrov-Pogačnik 1987: 59), metodološki osviještenom i profiliranom paradigmom, koju istodobno i gradi i razgrađuje, svjestan da je drugdje u Europi ta paradigma već na svojem kraju. Pitanje pak europskoga konteksta, kako se vidi iz njegovih analiza, nije vidio kao posao mehaničkoga uspoređivanja niti dvo-smjernih prepoznavanja utjecaja, nego kao pitanje povijesnoga razumijevanja raznolikih povijesnih i individualnih egzistencija.

Najraniji je pokušaj sintetske recepcije Vodnika kao književnoga povjesnika poduzeo J. Matl¹² (*Br. Vodnik als Literarhistoriker*, 1928), koji je zanemario Vodnikove polemičke radove, no držao se radne kronologije, od studije *Prvi hrvatski pjesnici* do posljednjeg članka o Lj. Gaju u *Jugoslavenskoj knjivi*. Ispravno uočava nastojanje da se prekine sa starom filološkom školom, inzistiranje na razumijevanju književnosti u skladu s duhom vremena u kojem je nastala, naglašavanje njezine estetske i filozofske strane. Barčev je jedini prigovor Matlu (1928: 553–555) da nije dovoljno uzeo u obzir prilike u sredini u kojoj je Vodnik djelovao, držeći se metodologije njemačke teorije recepcije, nastojeći tako uklopiti Vodnikovu stvaralačku ličnost u shemu koja njemu nije odgovarala. Matl podcrtava da je Vodnik prvi koji se zauzeo za specifičnu metodologiju u pisanju hrvatske povijesti književnosti, na koju se ne mogu mehanički primijeniti metode iz drugih književnosti.¹³ No sam Matl hrvatsku književnost poznaje po literarnohistorijskim sastavcima, kako primjećuje Barac, a ne po samim djelima, zato o Vodnikovu radu sudi točno, ali ne zna procijeniti koliko su Vodnikove ocjene točne. Najveći je problem Matlove metode što sve Vodnikove članke čita jednako, ne razlikujući kritičarski rad, književnopovijesni rad (kako ocjenjuje Barac, »gdje je on uglavnom samo solidno sabrao materijal koji je već bio iznesen«) i »originalan« znanstveni rad, gdje je iznio nove činjenice i nova čitanja. Kritičarski njegov rad nevelik je i brzo ga je napustio. Njegova je *Povijest* savjesno sabran materijal, koji je bio razbacan. Barac je u pravu kad primjećuje Vodnikovu manjkavost, ne poznaje dostatno talijanski jezik i talijansku književnu tradiciju pa nesigurno određuje mjesto dubrovačke i dalmatinske književnosti u europskom kontekstu. U temama oko predilirizma i ilirizma donio je novi materijal i izvorna mišljenja. Iako Matl ne ide za

¹² Koliko znamo, to je prva studija uopće kojoj je tema opus hrvatskoga književnoga povjesničara.

¹³ To, naravno, jest Vodnikovo stajalište, i Matl je u pravu kad ga izdvaja, no to je još jedna u nizu Vodnikovih proturječnosti: nastojao je primijeniti načela koja je čitao u Kulakovskoga, Zdziechowskoga, Tarnowskoga i Tretiaka (utjecaj prve dvojice uočava i Matl, 1928: 93). Potonja dvojica su slavisti i polonisti, bave se razdobljima poljske književnosti koja nisu konceptualno srodna s hrvatskim književnim paradigmama istoga doba. Monografski pristup kanonskim pjesnicima kao nositeljima paradigme Vodnik je baštinio iz literature o poljskom romantizmu.

konačnom ocjenom, jasno je da već kronologija radova upućuje na razlike između teorijskih pogleda i praktičnoga rada. Protiveći se filološkoj metodi, služio se njome jer drugoga puta još nije moglo biti. Vodnik se stoga uklopio u svoju paradigmu, iako ju je nastojao osporiti.

Vodnik se nastojao odmaknuti od filološke metode u njezinoj inačici koja se bila uobičajila u devetnaestostoljetnoj hrvatskoj književnoj povijesti, s fokusom na sakupljačko-inventarsko popisivanje, lišeno metodološke upitanosti. I Vodnik sakuplja i sređuje, ali da bi vrijednovao i tumačio, pri čem je usredotočen i na metodološki instrumentarij. U duhu svojega razumijevanja nacionalne književne povijesti kao široke analize sprege autor–djelo–čitatelj, služio se monografskim pristupom kao metodom cjelovita zahvata u međusobnu uvjetovanost i isprepletenost pisca, djela i vremena. Napisao je pet monografija (o Franji Markoviću, Anti Starčeviću, Petru Preradoviću, Stanku Vrazu i Antunu Mihanoviću), u kojima je primijenio biografsko-genetičku i sociološko-psihološku metodu. Studija o Preradoviću prva je u nizu i najuspjelija. Ta je studija pokazatelj da Vodnik polazi od književnoga djela i s pomoću njega tumači pjesnika i duh vremena te točan primjer njegove metode, nazivane genetičko-biografskom. U dva navrata, 1922. i 1925., držao je kolegij o metodologiji povijesnoga studija književnosti. Sačuvani rukopisi tih predavanja najpotpunija su i po opsegu najzamašnija kod nas dotad zamišljena rasprava o metodi u proučavanju književnosti. Iako pod očitim utjecajem njemačke duhovne povijesti, uključuje različita pa i disparatna stajališta i može se držati za prethodnika suvremenih široko utemeljenih preispitivanja o književnopovijesnoj metodologiji.

2. Obrisi biografije i polemičkoga djelovanja

Branko Vodnik (Varaždin, 26. II. 1879¹⁴ – Zagreb, 14. VI. 1926) istaknut je hrvatski književni povjesničar razdoblja moderne (sintetski pogled na Vodnikov povjesničarski posao prvi je od domaćih kroatista ponudio M. Šicel 1980: 227–233). O njem ćemo stoga donijeti najnužnije biografske podatke¹⁵ koji imaju veze s njegovim najširim slavističkim interesima te s pojedinostima u profesionalnom razvoju koje su se odrazile u njegovoj književnokritičkoj i književnopovijesnoj metodi. Gimnaziju je s ispitom zrelosti završio 1899. u Varaždinu (s jednom godinom prekida, kad je bio udaljen s nastave zbog opomene i ukora),¹⁶ studirao je filozofiju najprije u Zagrebu (četiri semestra), pa u Pragu (dva semestra),¹⁷ kamo odlazi bez stipendije (koju mu je odbio

¹⁴ Roden je kao Aleksandar Drechsler, slavenizirao se u *Branko Vodnik*.

¹⁵ Usp. Vodnikov *Službenički list* u: Personalije (Prosvjeta), HR-HDA-890-4-20423.

¹⁶ Prema sjećanjima L. Goluba (1937: 187).

¹⁷ U Pragu je upoznao svoje potonje istaknute suradnike, V. Jelovšeka i Zofku Kveder.

odobriti A. Pavić) i 1901–02. u Krakovu (dva semestra), gdje je apsolvirao. Na Sveučilištu u Zagrebu 15. III. 1905, na temelju svjedodžbe izdane 2. V., nakon što je položio završne ispite iz hrvatskosrpske i klasične filologije, promoviran je u doktora filozofije, obranivši tezu o P. Preradoviću. Službovao je kao namjesni učitelj u realnoj gimnaziji u Karlovcu (1903–04), u Osijeku (1904–05) i potom, sukladno vlastitoj molbi, u gornjogradske gimnaziji u Zagrebu, od 1906. kao pravi učitelj, od 1909. profesor. Premješten je 1916. u mušku učiteljsku školu u Zagrebu. Habilitirao se na zagrebačkom sveučilištu 22. VIII. 1911. za privatnoga docenta. Od 1919. zamijenio je Đ. Šurmina kao honorirani docent za »istoriju hrvatsko-srpske književnosti« (od 1920. izvanredni profesor, od 28. VI. 1922. redoviti) na Katedri za hrvatsku i srpsku književnost (službeno: »hrvatsko-srpsku književnost«) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.¹⁸ Barac tadašnji Filozofski (Mudroslovni) fakultet naziva »fabrikom za činovnike«, 1926: 430); borba za katedru bila je povod mnogim polemikama i napadima protiv njega (Fancev 1923: 528–533)¹⁹ te je bio dvaput, u dvije godine, suspendiran u službi i umirovljen je prijevremeno (u siječnju 1926, odlukom ministra prosvjete S. Radića).²⁰ Premješten je u siječnju 1922. na Višu pedagošku školu za ravnatelja, nastavivši nastojati oko mjesta na Filozofskom fakultetu, u situaciji kad je većina članova profesorskoga zbora bila protiv njegova namještenja. Nakon što se umirovio, objavio je članak *Moj jubilej (Jugoslavenska njiva, 1926, 4, str. 142–143)*, koji ima značajke konačna obračuna s protivnicima; tvrdi da bi volio da mu je jubilej pao izvan vremena »Radićeva prosvjetnog režima« i komentira ironijski činjenicu da je upravo Radić bio prvi njegov kritičar (napisao je prikaz rasprave *Prvi hrvatski pjesnici*, tiskane u Pragu 1901, u praškom periodiku *Národní listy*, 1901, 36). Radić je tada o mladom Vodniku pisao oduševljeno, no, tvrdi Vodnik, »ime Radić postalo je otada za moju književnu i naučnu karijeru fatalno«. Oštricu je uperio i prema Matici hrvatskoj, u kojoj je djelovao 1909–17. i tiskao svoje bitne radove (*Stanko Vraz, Povijest hrvatske književnosti, Antun Mihanović, Ante Starčević*). MH isključila ga je iz članstva, a Radić ga je umirovio, tvrdi, jer na Zagrebačkom sveučilištu »mjesta ima samo za onoga tko je dobar Hrvat«. Napada i Milana Begovića, kojega je ministar izdašno novčano

¹⁸ God. 1919. bio je pozvan za profesora hrvatske i srpske književnosti u Ljubljani, no poziv je, na Jagićev savjet, odbio.

¹⁹ Fancev mu predbacuje da je austrougarski patriot (jer je tiskao *Ernu Kristen T. Kumičića!*), podrugljivo komentira promjenu »germanskoga« prezimena u »slavensko«, naziva ga »ispisivačem«, drži da je u *Povijesti* »paljetkovao po djelima hrvatskih pisaca«, zamjera mu što ga naziva »Fanc« i slično. Polemika nema osobitu važnost za rekonstrukciju razvoja metoda naše književne povijesti, ali ima odlike tadašnjega stanja literarnoga žanra pamfleta.

²⁰ Viktor Novak u nekrologu ističe dugotrajne političke pritiske kao kontekst koji je izravno odredio Vodnikov znanstveni učinak; umro je radeći kao urednik na svesku *Jugoslavenske njive*, ne privevši kraju osobne sukobe na zagrebačkom sveučilištu: »da ga nesnosne prilike u kojima se hrvatska nauka nekim prokletstvom odvija nisu suviše apsorbovale u polemikama i odbranama bio bi ovaj golemi i uspješni njegov rad još od neprocjenjivije koristi za našu nauku« (1926: 394).

nagradio za 25. obljetnicu rada; Radić je, tvrdi, nagradio pjesnika koji je »slavio Kaisera«, a Vodniku je uručio »ukaz o penzionisanju«. Završava ironijski: »I zato je dan moga jubileja najljepši, najsretniji, najčistiji dan moga života«.

Na članak je reagiralo vodstvo MH (*Jugoslavenska njiva*, 1926, 7, str. 239, u potpisu D. Domjanić, predsjednik, i F. Jelašić, tajnik), tvrdeći da se za Vodnikova djelovanja u MH 1917. smanjio broj aktivnih povjerenika, da je istina da je broj Matičinih izdanja nakon rata pao, kako Vodnik ističe, i istina je da mu Domjanić nije odgovarao na pisma u vezi njegova isključenja iz MH, istina je i da je MH Vodniku povisila stanarinu, no i to da je Vodnik bio u sukobu sa svim namještenicima u MH.

Izvorno prezime *Drechsler* službeno je promijenio tek 1920 (prema Državnom arhivu u Varaždinu). Do 1904. potpisivao se Drechsler, do 1918. naizmjenično potpisuje dva prezimena, od 1918. samo Vodnik. Još za studija (1902) pokrenuo je i uređivao časopis *Mlada Hrvatska*, a 1906. uređivao je *Savremenik*, dakle u prvoj godini izlaženja, čime se najagilnije uključio u polemiku oko starih i mladih. Prvi je tajnik MH koji je na toj dužnosti promicao načela mladih. No da nije njegova uloga u tom sporu nailazila na jedinstveno odobravanje te da je sama njegova pozicija zagovornika mladih bila dovedena u pitanje, pokazuje i oštra reakcija Julija Benešića u članku *Živa i mrtva književnost (Hrvatska njiva, 1917)*, koji se javio kao tadašnji urednik izdanja DHK i edicije *Savremeni hrvatski pisci*. U *Hrvatskoj njeni* (1917, 39) Vodnik je nastojao osporiti teze D. Prohaskine iznesene u povodu Leskovarove knjige kojoj je bio nakladnik. Tvrdi Benešić, »nakladnik Drechsler« brani svoje izdanje protiv književne kritike napadajući nakladnike konkurente i hvaleći svoj pothvat: »Dr. Drechsler – vještak u polemici – koji će povući čovjeka na sud ako usput rekne da ima tri dugmeta na kaputu, a ne četiri, divno je sastavio svoju apologiju«. Zažmirio je pritom, tvrdi Benešić, pred glavnim argumentom Prohaskine kritike i usredotočio se na uzgredno pitanje koje je Prohaska tek spomenuo (pitanje nakladništva DHK i MH). Glavno je pitanje Prohaskino može li se izdanjem Leskovara stati na put »tuđem načinu mišljenja«, što ga u nas nakladnici šire prijevodima stranih književnosti. Leskovarovo djelo, prema Benešiću i Prohaski, trebao je izdati DHK jer tako svu (novčanu) korist ima pisac. Ta je Prohaskina tvrdnja potaknula Vodnika da spriječi dogovor između Leskovara i DHK i oglasi se »trgovačkom prozom«. Trebalo bi, umjesto o živoj i mrtvoj književnosti, pisati članak o živoj i mrtvoj savjesti, zaključuje Benešić.

Uređivao je mjesečnik *Mlada Hrvatska* (Zagreb 1902) koji pripada zagrebačkoj podskupini (bečko-zagrebačke skupine) modernističkih časopisa artistsčkoga usmjerenja. Izašlo je ukupno pet brojeva (Vodnik je bio urednik prvih četiriju). Prvi mu je objavljeni književni rad detekcijska crtica *Starac ubojica* (kalendrar *Zvonimir*, 1897), no novela *Razbacana uda* (drži je se djelomičnim plagijatom *Homo sapiensa* S. Przybyszewskoga, usp. Paździerski, 2009: 49–50), izašla u *Mladog Hrvatskoj* u nastavcima (od travnja do srpnja 1902), pravi je prvijenac (tiskana je i samostalno, u

Zagrebu iste godine, opsega 41 stranice). Prvi mu je književnopovijesni rad *Prvi hrvatski pjesnici*, tiskan u *Zborniku pouke i zabave*, urednika V. Jelovšeka (Prag 1901).²¹ Slijedio je članak *Abnormalni momenat u razvitku hrvatske knjige (Mlada Hrvatska, 1902, 1)*, u kojem, iako ne posve odlučno, zagovara proučavanje »duha vremena« u kojem djeluje pojedini pisac, istodobno predbacujući domaćoj književnoj povijesti pretjeranu sklonost historizmu. No odmakla od historizma, ako je suditi po biografskim uvidima, u Vodnika nema, iako se zauzimao za pristup koji bi *ex definitione* bio antibiografski.

Časopis je nailazio na kritike u duhu argumentacije tzv. starih; bilo je pokušaja da se Vodnika prokaže kao nedosljedna kvazimodernista, koji radi samo za honorar. U *Hrvatskoj misli* (1902) o časopisu *Mlada Hrvatska* piše se ironijski kao o periodiku »ultramodernog literarnog smjera«. Povod je bio Vodnikov članak *Kršnjavi i naša umjetnost (Narodne novine, 1902., 193)*, koji se komentira kao proziran panegirik Kršnjavom: »Kršnjavi – starih akademičkih načela i Drechsler – ultramoderni prištaša što slobodnije umjetnosti!« No već je tu primijećeno nesuglasje između Vodnikove deklamirane teorije i njezine primjene u nazorima u umjetnosti, koje će mu se i kasnije predbacivati.²² Vodnik je u demantiju tvrdio da nije primio gotove podatke za članak o Kršnjavom te da je bilo obratno, i da nigdje nije napisao da pristaje u umjetnosti uza stanovišta Kršnjavoga.

3. Poljski utjecaji i teme kao temelj komparativne metode

Poljski su utjecaji na Vodnikovu kritičku misao nedvojbeni.²³ Izdvajamo ih kao zasebnu sastavnicu u Vodnikovu radu jer je prvo, komentirajući poljske kroatističke studije najslobodnije očitovao vlastita metodološka uvjerenja i drugo, najuspjeliju svoju biografsku studiju, o Preradoviću, napisao je pod izravnim utjecajem poljske slavistike. Za vrijeme krakovskoga studija upoznao je domete tadašnje krakovske kritike, proučivši napose radove M. Zdziechowskoga, koji je već bio poznat u hrvatskoj sredini (iz članka *Poljski idealista Marian Zdziechowski, Vienac, 1900., 39 i 43*, u potpisu -ak). Vodnik je o njem pisao u *Viencu* 1903: kada bi se tvrdnje izrečene o Zdziechowskom primijenile na samoga Vodnika, dobio bi se model njegova vlastita

²¹ S. Radić pohvalio je Vodnika kao autora začudne književne erudicije, izrađena, staložena i lijepa stila, jasnih pogleda i izvrsna kritičarskoga oka (usp. Golub 1937: 188).

²² Usp. Livadićev članak *Reklamni larpurlatizam (Savremenik, 1914)*: »čemu da dokazujem da nije umjetnost samo udaranje u bubanj, žongliranje s noževima i gutanje vatre?« Povod Livadićevoj polemici s M. Marjanovićem i Vodnikom bio je manifest *Borba za nacionalnu književnost (Nacionalno jedinstvo, 1914)*.

²³ Polonistički Vodnikov prinos, pregled radova o poljskoj književnosti i kontakata s Poljacima usp. u: Rogić Musa 2015: 175–182.

kritičkoga stvaralaštva, osobito iz ranije faze. I studija *Petar Preradović* primjer je Vodnikova razumijevanja metode Zdziechowskoga. Pod njegovim utjecajem Vodnik uočava odjeke mesijanizma u djelu iliraca. Napisao je prikaz studije *Odrodzenie Chorwacji w wieku XIX*. Zdziechowskoga (*Glasnik Matice dalmatinske*, knj. II, sv. 3. 1902., str. 292–299. Krakov, 5. X. 1902., potpisan kao Branko Drechsler). Zamisao djela M. Zdziechowskoga, tvrdi, »posve je poljska«: kao što se sav poljski preporod kreće oko tri imena (Mickiewicza, Słowackoga, Krasińskoga; Vodnik slijedi shemu ustaljenu u poljskoj književnoj historiografiji, ne nudeći vlastiti polonistički pogled, pa njegove poljske paralele uvijek treba tumačiti u kontekstu kroatističkih ciljeva koja je imao, usp. Paździerski 1971: 468), tako je Zdziechowski osmislio i hrvatski preporod oko Vraza, Mažuranića i Preradovića. Zamjera Zdziechowskom što se važni preporoditelji ni ne spominju (primjerice A. Nemčić). Najslabijim drži prikaz Vraza i glavnina se prigovora na nj odnosi: Zdziechowski se previše oslonio na slabu Markovićevu monografiju o Vrazu (u kojoj da je nagomilano previše biografskih podataka bez estetskoga suda). Krivo je, tvrdi Vodnik, što u Vrazu svi gledaju najprije pjesnika, umjesto da vide »agitatora i kritičara«. Hrvati su u Vrazovo doba slabo poznavali poljsku književnost, »krivnja nije na nama«, nego u »separiranju Poljske od ostalih Slavena«. Ne stoji mu ni tvrdnja M. Zdziechowskoga da je Vraz bio naivan u sudovima o slavenskim književnostima: »Moguće da Vraz nije shvaćao najdublje misli poljskih pjesnika, a da li su poljski pjesnici bar po imenu poznavali naše?«. Zdziechowski komentira Vrazov karakter (»zatvoren«, »nesmion«), kako je tadašnja kritika običavala; Vodniku takav postupak ne smeta, no ne slaže se s prosudbom te navodi primjere iz korespondencije koji govore o drukčijem Vrazu (»čovjek temperamenta«, »jogunica«, »neobuzdan mladić«). Najvrjednijim dijelom studije drži poglavlje o Preradoviću, posebno nahvalivši dijelove *Preradović i Krasiński* i *Dah mesijanizma*: »čini se da se ne razilazimo s istinom tvrdeći da je na sve veću dubljinu Preradovićeve religioznosti i na njezin smjer utjecao punom mjerom Krasiński«. Zdziechowski je prikazao Preradovićevu i Mažuranićevu poeziju duboko religioznom, što je opravdano, ali »nije otkrio pravo vrelo iz kojega izvire Preradovićevo i Mažuranićevo vjersko čuvstvo«.

O istoj je temi pisao Vodnik i u *Viencu* (1903, 3, str. 88–89; 4, str. 130–131): prikaz započinje pohvalom Stanisława Tarnowskoga, koji je bio profesor poljske književnosti na Jagiellońskom sveučilištu 1871–1909 (»Nema kritičara, s kojim bih mogao porediti Tarnowskoga«). Osvrće se i na Józefa Tretiaka te komentira njegovu »biografičko-kritičku« metodu: »Opažam u svih velikih i malih kritičara, da im pogreške njihovih teorija leže u tome, što su svoje kritičke principe osnovali na jednoj epoci, gdje su obično dobri i stalni, pa ih onda generalizuju na svu umjetnost, na sva vremena, na različite smjerove« (Tretiaka ocjenjuje povoljno jer je pazio da uvide u Mickiewicza prenese samo na njemu »srodne duše«, Puškina, Ševčenka i druge romantike). Zdziechowskoga naziva »kritičarom-psihologom« i u njega uočava utjecaj

Taineove doktrine o »rasi, okolini i momentu« te Georga Brandesa (koji da je nastojao »obuhvatiti srodne pojave /.../inih naroda i plemena«). Komentira poglavlje Zdziechowskoga, kako ga prevodi, *Mesijaniste i slavenofili*, gdje ga je oduševio uvid u »psihologiju slavenskih naroda«, što je Vodnik poslije upotrijebio u studiji o Preradoviću: »U Zdziechowskoga je golema elastičnost kritičkoga talenta, što je u Poljaka rijetkost, gotovo iznimka. Tamo jedan kritičar voli nadasve Krasińskoga (Tarnowski), drugi Mickiewicza (Tretiak), treći Słowackoga (Malecki i modernista Maluszewski), a tako i sama inteligentna publika, svako prema svojoj ćudi i temperamentu/.../Zdziechowski voli svu trojicu: o Mickiewiczu misli da je već shvaćen, Krasiński se polako shvaća, a Słowackoga tek čeka budućnost. Ovo je u Poljaka neobično, jer se u njihovoj kritici, u životu, u svemu pokazuje ekstreman individualizam, u koji je narod stavila osobita politička situacija«. U drugom nastavku istoga priloga u *Viencu* donosi komentar iz kojega se vidi što mu je u Zdziechowskoga bilo najvažnije: »Kakovu će nam korist donijeti "Odrodzenie Chorwacji"? Rijetki će upoznati djelo, jer se malo čitaju poljske knjige, ali naše će kritika zahititi mnogo pravog svjetla, što je ovdje bačeno na naš preporodni život, a što je najvažnije, ovo je djelo u stranome svijetu dokumenat, da na jugu živi kulturni narod, koji ima veliku svoju poeziju«.

Studiji o Preradoviću prethodio je članak *Preradović i Krasiński (Vienac, 1903., 10, str. 313–314; 11, str. 357–359; 12, str. 377–379; 13, str. 413–414)*, prvi Vodnikov prikaz Preradovićeva prijevoda Krasińskoga, o čem je poslije višekratno pisao. Preveo je 1861. Preradović pjesmu *Resurrecturis* Krasińskoga, ne navodeći ime izvornoga pjesnika. Tvrdnju o utjecaju Krasińskoga na Preradovića prvi je iznio Zdziechowski, koji dopušta da je Krasiński »bar u nekim pojedinostima na Preradovića utjecao neposredno«. Nije to bio prvi put da se iznosi misao o utjecaju »poljske romantike« na hrvatsku poeziju: već je M. Šrepić istaknuo da završetak *Prvih ljudi* podsjeća na završetak djela *Ne-Božanstvena komedija* i prvi povukao paralelu između Preradovića i misticizma poljske poezije. V. Jagić nije vidio taj utjecaj, za njega je Preradović preveo jednu pjesmu i ništa više, pa Vodnik o njemu sudi: »Jagić danas zaprema prvo mjesto u naučnome svijetu kao slavenski filolog, ali u literarno historičkim radnjama, ukoliko se one odnose na umjetnu poeziju pokazivao je uvijek veliki nedostatak umjetničkoga instinkta, koji je bezuvjetan literarnom kritičaru«. Članak je Vodnik zamislilo kao »novu gradju za rješavanje pitanja o utjecaju Krasińskoga na Preradovića«: donosi cijelo pismo na njemačkome Jerzyja Lubomirskoga, i iz toga zaključuje da nije Preradović slučajno preveo Krasińskoga već je očito o tom raspravio s Lubomirskim. Preradović je pjesmu i dobio od Lubomirskoga, i odmah se oduševio. Iz korespondencije s I. Trnskim saznaje se da mu je Preradović pokazivao prijevod i poljski izvornik (dok je bio u lječilištu u Češkoj); iako je korespondencija s Trnskim bez datuma, zaključuje Vodnik, to je moralo biti u jesen 1861. Ponovni pjesnički Preradović uzlet Vodnik pripisuje upravo otkriću Krasińskoga (»bila su to dva duha, koja su od naravi težila na to, da im tajne zagrobnoga života i budućnosti čovječanstva budu

jasne kao sunce i za to ni jedan zapravo i nije mistik/.../Uz to su se spoljašnje političke, a donekle i privatne okolnosti u Krasińskoga i Preradovića jednako skladale, tako da su oba ova pjesnika, imajući mnoge sličnosti u karakteru, prolazili kroz ista razočaranja i nade«. O prijevodu pjesme *Resurrecturis* pisao je i znatno kasnije (*Književni jug*, 1918., knj. I, sv. 6, str. 255–256). Preradovićeve je prijevod prvi put tiskan u *Viencu* (1869., II), gdje je sam Preradović dodao bilješku o izvornom autoru. O istoj je temi Vodnik pisao i u *Domaćem ognjištu* (knj. III, sv. 10, 1903., str. 191–198) s naglaskom na poemu *Przedświt* i mesijanističku ideju.

Osim o Zdziechowskom, pisao je i o studiji *Współczesna Chorwacja* T. S. Grabowskoga, tiskanoj u Lavovu 1908 (*Savremenik*, 1908., 9, str. 572–574. Potpis dr. Branko Drechsler). Vodnik drži da je Grabowski proučio cjelinu »moderne hrvatske književnosti«, napose Šenoino doba, a sve kako bi osvijetlio svoju pravu temu, Kranjčevića. Grabowski je donio pjesnikov portret kroz tri poglavlja (opće stanje u hrvatskoj književnosti, pjesnikova ličnost i utjecaj suvremene europske kulture). Ta se nit povremeno gubi jer »kritik zalazi predaleko u analizi pojedinih pjesama« (Vodnik drži da bi za Kranjčevića bilo važnije analizirati pojedine motive, a ne pjesmu po pjesmu). Analiza mu je »parafraza sadržaja«, koja služi tome da se pjesnika usporedi s poljskim primjerima (»Odlično je to društvo, ali za poznavanje Kranjčevića nepotrebno«). Hvali Grabowskoga da je savjestan jer mu je poznato gotovo sve što je u nas o Kranjčeviću dotad napisano. Na kraju spominje netom tiskan Matošev esej o Kranjčeviću kao o »najhrvatskijem našem pjesniku« (iako drži da je Matoš²⁴ »tendenciozan«, tvrdi da mu je u osnovi »ispravna misao«).

U studiji *Petar Preradović* (Zagreb 1903., str. 3–128) ponovio je mnoge misli koje je već iznio u člancima u periodici, no samostalna studija ipak je najpotpuniji Vodnikov prinos razumijevanju odnosa Preradovića i Krasińskoga. Usto je iznio i opća polonistička zapažanja, napose o Mickiewiczu. Nezadovoljan činjenicom da su hrvatski književnici pariškom predavaču slavenskih književnosti potpuno nepoznati (poznaje tek Gundulićevu *Arijadnu*, i to kao prijevod s talijanskoga, pa je i ne cijeni), Vodnik ipak sudi: »mene manje zanima ono, čega nema u njegovim predavanjima, a više ono, što jest u njima/.../za nas imadu pariška predavanja osobitu važnost s toga, jer je naš najveći pjesnik, Petar Preradović, počeo da dijeli predavačeve misli o nje-mačkoj filozofiji i jer je na njegovim mislima o formi i unutarnjosti buduće slavenske drame stvarao svoga "Kraljevića Marka"«.

²⁴ Odnos s Matošem zasebna je epizoda na Vodnikovu putu: Matoš se na nj višeput okomljuje, najoštrije u članku *Ukročena goropad* (*Hrvatsko pravo*, 1906, Sabrana djela, sv. XIII), gdje ga naziva *Drekslerom* (pri čem razvija kroz tekst šalu na račun pisanja toga prezimena), a svoje pisanje o njem »Drekslerijadom«. Spor se vodio oko *Savremenika*, u – za Matoša – uobičajenim okolnostima (nakon što se javio negativnim kritikama djela suradnika časopisa, onemogućeno mu je daljnje objavljivanje). Matoš ga naziva »konsekventnim mužem«, Evropejcem iz Krakova, služi se sintagmom »drekslerski sofizam« i zaključuje da »literarne koterije« ne mogu upropastiti »individualističku kritiku«.

Odgovor na pitanje zašto se Vodnik kroz cijeli radni vijek vraćao temama iz poljske književnosti objašnjava njegovo shvaćanje komparativne metode. Od polovice XIX. stoljeća i književna povijest nastojala se prikloniti objektivističkim idealima znanstvenosti. Pozitivističko je književnopovijesno istraživanje bilo usmjereno na odnos književnosti i njezina povijesnoga konteksta, a pitanje odnosa književne povijesti i književne kritike, koliko god nedostajalo tako oštih podjela u sudionika epohe, nadaje se kao opće mjesto književne struke razdoblja moderne. Možda je zato Vodnik ostao postrance sa svojom sintetskom poviješću hrvatske književnosti. Njegov komparativni postupak u osnovi je pozitivistički. Kako uočavamo iz kritika, ne propušta navoditi važne društvene događaje, istaknute sudionike književnoga života, podastire podatke koji se tiču autora i djela, držeći do toga da među njima uspostavi uzročnu vezu. Svako djelo nastojao je povezati s europskom tradicijom, kod hrvatskih autora beziznimno mu je stalo do toga da ih široko kontekstualizira na idejnoj razini. Kako se vidi kad je riječ o Preradoviću, u odnosu autor–djelo pristup mu je psihološki: na temelju opusa gradi duhovni profil pisca. U odnosu djelo–epoha pristup je, današnjim nazivljem, sociološki. Izravno donosi i ocjene djela i cijelih razdoblja. Pritom vrjednuje književne pojave kao kulturnopovijesne činjenice, pa mu je estetski sud uvijek povezan s »duhom vremena«, što je i iz njegova stajališta o prijevodima, kojima pridaje važnost autorskih djela.

Na primjeru Preradovićeva prijevoda jasno je da ga Vodnik tretira kao kulturnopovijesni dokument, kao s duhovnopovijesnoga gledišta vrijedno djelo, ali niške estetske vrijednosti – zato je Vodniku bilo stalo da tekst poveže s biografijom i empirijskim kontekstom te da tako, jer u Preradovićevu slučaju nije riječ o vrhunskom djelu toga autora, uspostavi duhovnopovijesnu paradigmu kojoj kontekst nastanka djela pripada. Preradovićev prijevodni pokušaj s okvira periferije nacionalne književnosti smjestio je u širi europski kontekst. Vidimo da i na takvu, estetski marginalnom djelcu, Vodnik uspijeva rekonstruirati odnos autor–djelo–epoha, omogućivši da se prijevod čita i tumači kao književni tekst, kao vrijedno ostvarenje pojedinca i istodobno odraz duha njegova vremena. Vodnikov komparativni napor usmjeren je na oblikovanje interpretacije činjenica književne povijesti kao odraza duha vremena u književnosti. Zato je njegovo istraživanje književnih veza izvoran prinos i kulturnoj povijesti. Estetski pristup djelu gradio je oslonjen na biografsko-filološku metodu i njihovu međusobnu uvjetovanost. S današnjega gledišta Vodnikova komparativna tumačenja ne uspijevaju sačuvati potpunu vjerodostojnost u rekonstrukciji književnopovijesnih činjenica, no Vodnik se nije ni ograđivao od »konstruiranja« književne povijesti iz jednoga očišta, budući da je objektivnost književnopovijesnoga žanra podrazumijevao, donoseći balast biografskih i filoloških podataka, koji su njegovu tekstu tu vrstu objektivnosti jamčili.

Vodnikov komparatistički povjesničarski rad začetak je pokušaja da se ilirizam i hrvatski preporod razumijevaju i tumače s pomoću usporedbi s europskim književnostima romantizma i započinje tradiciju čitanja ilirskoga naraštaja i njegovih neposrednih nasljednika u ključu ideje panslavizma. Kako je sazrijevala njego­va komparativna metoda, tako je sazrijevala i istraživačka zainteresiranost za devetnaestostoljetne hrvatske autore koji svojim opusom i nasljedem usporedbe i paralele sa stranim piscima potkrjepljuju. Vodnikov možebitni pragmatični motiv da se upusti u poljsko-hrvatske usporedbe s obzirom na svoje znanje poljskoga jezika i književnosti te izdvajanje tog segmenta u djelu kanonskih hrvatskih autora ne umanjuje činjenicu da je prvi upozorio na vanjsku motivaciju njihovih poetika, ne oduzimajući im ništa od autorske izvornosti.

4. Vodnikova suradnja u *Narodnoj enciklopediji srpsko-hrvatsko-slovenačkoj*

Narodna enciklopedija SHS,²⁵ iako je riječ o konceptualno razmjerno jednostavnom izdanju, iz perspektive današnje tekstualne složenosti modernoga enciklopedijskoga teksta potvrđuje relevantnost pitanja kako se enciklopedijski prezentiralo književnopovijesnu temu, s ciljem da budu zadovoljeni kriteriji koji se mogu držati razlozima pokretanja i društvene podrške *Narodnoj enciklopediji* kao u svojem vremenu potrebnu izvoru znanja. Nakon I. svjetskoga rata jačala je nadindividualna potreba za strukturiranom prezentacijom znanja u procesu konsolidiranja unitarističkoga pogleda na zajedničke vrijednosti u kulturi, nadalje, jačala je potreba očuvanja stečenoga stanja u društvenom statusu disciplinarnoga znanja te naposljetku potreba jačanja relativno mladoga institucijskoga ustroja društva. Te tri tendencije prema našem sudu odredile su društveni kontekst koji je nametnuo i oblik i građu *Narodne enciklopedije*. U izvedbi, posrijedi je manje općeenciklopedijski, više specijalistički leksikonski projekt kojemu je cilj specijalizirano razumijevanje pojedinačnih pojava, ponegdje, rjeđe, integriran sintetski uvid u široko zahvaćena područja kakav specijalističke natuknice ne nude.

Dva su glavna razloga koja su uvjetovala, držimo, razmjernu leksikografsku neujednačenost toga djela: uredništvo nije očitovalo svijest da leksikonska struktura usitnjavanjem činjenica i neutralnim poretkom po abecedi ne izdvaja književne i

²⁵ *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka* (NE). Glavni urednik S. Stanojević. Izdavač: Bibliografski zavod d. d. Zagreb, Gundulićeva 29. Tisak: Zaklada tiskare Narodnih novina, Frankopanska 26. Pokrenuta je u ožujku 1924. Prema prvoj zamisli trebala je biti jednosveščano izdanje. Kako piše u predgovoru, »upute, održavanje veza sa suradnicima, dopisivanje i dr. a naročito nepovjerenje samih suradnika u čitavu stvar, umnogome je ometalo pripreme«. Prvi svezak tiskan je u ožujku 1925. NE imala je više od 140 suradnika, svaki svezak ima od 3000 natuknica. Naklada je bila 15 000 primj­eraka, s 12 000 pretplatnika. Izdanje je dostupno u digitalnim izvorima.

kulturne pojave iz povijesnoga konteksta; naprotiv, leksikonski članak zahtijeva da se predmet zahvati u jedinici vremena, s mrežom pomno izabраних referencija. O natuknicama uredništvo kao da i nije u tom smjeru promišljalo, pa su mnoge, primjere autora Milana Rešetara, poneke i Barčeve (natuknica o Matošu) nepotpune mikrocjeline koje autor kao da je na silu zaokruživao i u to ime prešućivao kontekst. Zato se današnjem čitatelju mogu doimati kao proizvoljni i nestrukturirani ulomci fragmentarna znanja. Drugi je razlog neujednačenosti *Narodne enciklopedije*, u struci književnost, nevoljkost većine autora da, služeći se, osim interpretacijom, i literaturom i bibliografijom,²⁶ revidiraju, preispitaju i po potrebi osuvremene pa i ospore ponavljajuće stereotipe hrvatske književne historiografije (taj je problem izražen u tumačenjima ilirskoga doba i nepristajanja dijela struke da se opuse iliraca usidri u paradigmu europskoga romantizma). To je moguće samo kad autor, kako Vodniku ponegdje uspijeva, na temelju niza predradnji isporuči čitatelju domišljenu natuknicu (ponajbolji je primjer nenametljive i zaokružene domišljenosti članak o Brezovačkom).²⁷ Manjak stereotipa u njegovim interpretacijama osobito je važan pothvat jer je enciklopedija kao djelo zamišljene kulturne pa i političke sinteze bila idealno mjesto na kojemu se mogu, pa tako i jesu, a da se to ni ne uoči u neabecednom čitanju, perpetuirati proturječna i petrificirana stajališta. Kako bi se spasilo integrativnu ideju o zajedničkom kulturnom nasljeđu, NE u hrvatskoj je sastavnici nemalo žrtvovala u procesu tumačenja književnih ideja i pojava u povijesnoj vertikali. Unutrašnje proturječnosti NE nije dakle kao cjelina prevladala, no Vodnik je uspijeva svesti temu na meritum i utvrditi što su konstante koje vrijedi podcrtavati. U cjelini stoga Vodnikov prinos u NE dokazuje da leksikonska obradba kulturnopovijesnih i književnopovijesnih činjenica nije mehanički slijed ustaljenih tema niti zbroj abecedno složenih nepovezivih pojedinačnosti. Stara dvojba – treba li se pisac natuknice odreći inovativne metodologije i svakog subjektivnog stava – kod Vodnika ima jasan odgovor: iako mu se ne može zaniijekati faktografski objektivizam, na mnogim je mjestima postupio mimo konsenzusa struke.

O Vodnikovoj metodi u natuknicama u NE može se primijetiti da su, najopsežnije među njima, strukturirane kao eseji, kao autor čini se da nije ni pomišljao da skriva ili ublaži vlastiti stav; razmjernu bujnost u izričaju očito namjerno miješa s faktografskim redom. Ponegdje kao da se kolebao između jasne potrebe da klasificira poznate podatke i da improvizira iznoseći vlastito mišljenje. No mnogi tragovi improvizacije i neujednačenosti nisu znakovi temeljne nesolidnosti u snalaženju u stru-

²⁶ Bibliografija u NE kod Vodnika ne dominira i služi kao putokaz daljnjem istraživanju. I u tom aspektu Vodnik je preteča potonjega Krležina stava (usp. natuknicu Bibliografski podaci: »Bilo bi možda potrebno da se taj materijal reducira na jedan određeni minimum, koji ne treba da bude toliko uzak da svede materiju na ništicu, ali niti tako rasipan da ostane sveobuhvatan«, Krleža 2011: 96).

²⁷ Vodnikov je metajezik esejistički i impresionistički, natuknice piše jezikom kritike, rjede historiografije.

ci nego su pokazatelj Vodniku i inače svojstvene neopterećenosti preobiljem ispuštena materijala. Reduktivnost dakako treba čitati i kao znak žanrovske svijesti, jer NE leksikonski je koncipirana i najveći je dio natuknica pisan mikropedijski. Vodnik, za razliku od Rešetara,²⁸ ne pokazuje suhoparnost i pripovjednu bestrasnost, ali u njegovim natuknicama nema ni feljtonističke ležernosti i raspisanosti bez pokrića, kao na mnogim mjestima u temama iz novije hrvatske književnosti. Ne možemo znati je li mjestimična forsirana izričajna ujednačenost, koja se ponegdje promiseće u loš pozitivizam, posljedica uredničke ruke ili Vodnikove autorske volje. Ponegdje je jasno uočljiva Vodnikova iskričavost, koja nigdje ne prelazi u nepotkrijepljenu improvizaciju. U cjelini leksikografski mu je stil neposredan, nikad preciozan, obilježuje ga stilski elasticitet, u idealnim realizacijama optimalan je spoj sadržajne jasnoće i metodičnosti u koncepciji. Cilj mu stoga jamačno nije moglo biti proširivanje činjeničnoga znanja koliko proširivanje kulturne obaviještenosti. Saželi bismo njegov prinos enciklopediji na sljedeće: ispitujući posljedice, nastojao je uputiti na razloge, ostvarivši unutar zadana okvira enciklopedijskoga teksta ambicioznu misiju, naime da sabere ne sve nego doista bitne elemente u sintezi koja nije odraz okamenjenosti pogleda na nacionalnu književnost nego izvoran pokušaj afirmacije činjenica relevantnih u kulturnoj sintezi. Vodnikove natuknice nisu dakle nekritička apologija (ali ni ideološka negacija) hrvatskih pisaca nego skup dokaza kojima se potkrjepljuje neprekinuto estetsko trajanje hrvatske književnosti u konkretnom vremenu i prostoru.

O NE može se govoriti i kao o leksikonu.²⁹ NE hibridni je enciklopedijski leksikon, koji se razlikuje od leksikona rječničkoga tipa po tome što makropedijski obrađuje razmjerno malobrojne probrane teme, za razliku od leksikona-enciklopedijskoga rječnika, koji sažeto donosi golem broj natuknica. No to nije razlog da Vodnikov prinos ne razumijevamo kao enciklopedijsku zadaću: enciklopedizam nije samo skupljanje i sređivanje podataka nego duhovni stav koji podrazumijeva težnju zaokruženoj cjelini, i, kako je to definirao R. Katičić (1991: 15), sklonost pojedinca da se znanjem bavi na enciklopedijski strukturiran način. Kriteriji koji Vodnika kao književnoga povjesnika svrstavaju među enciklopediste, dodajmo, leksikonskoga forma-

²⁸ Rešetarove natuknice o dubrovačkim pjesnicima zanemaruju filološka znanja o njima koja je imala struka u XIX. st.; pisane su panoramski, kao najnačelniji smjerokaz neobaviještenu čitatelju.

²⁹ U svojem razumijevanju žanrovskih odlika oslonili smo se na kronološki pregled razvoja enciklopedijskoga žanra i tipološke odlike njegovih podvrsta kako ih je opisao I. Gostl (*Krugovi znanosti i umjetnosti, Republika*, 1988., 11/12, str. 198–226), koji definira enciklopediju kao »sistematski prikaz bilo cjelokupne teorijske i praktične djelatnosti/.../bilo pojedine njene grane«, a leksikon »raščlanjuje građu na najmanje moguće jedinice i ograničuje se na lapidarne definicije«, dok enciklopedija teži sintezi. Iako načelna razlika nije upitna, jasno je da specijalističke enciklopedije (kao *Hrvatska književna enciklopedija* ili *Krležijana*) metodološki postupaju leksikonski – induktivno iznoseći građu – a ima i obrnutih primjera, kao što je *Hrvatski biografski leksikon*, koji temeljito i sveobuhvatno obrađuje svaku pojedinačnu jedinicu, s deklariranom sintetskom intencijom s obzirom na korpus reprezentativnih ulaznika u sastavu nacionalne biografistike.

ta, s obzirom na iznesene pretpostavke, jesu dosljednost u skupljačkom načelu, suštavnost u razvrstavanju građe i discipliniranost u prezentaciji. Nije mu bio cilj podastrijeti sav materijal u određenoj temi već donijeti sažet prikaz temeljnih biografija historijske koncepcije onako kako ju je osmislila dotadašnja hrvatska književna historiografija. Zato njegove natuknice ni s vremenskim odmakom nisu zbirka prevladanoga i konzerviranoga znanja nego vjerodostojan pokazatelj odnosa književnopovijesnoga znanja i duhovnoga stava konkretne osobe, Branka Vodnika.

NE objavljuvana je u doba pokušaja južnoslavenske kulturne konsolidacije te se, u simboličkoj vremenskoj krivulji, mogu usporediti dva »poratna« enciklopedijska pothvata, kolektivizacijsko-mobilizacijski s početka 1920-ih i još ambiciozniji i monumentalniji krležijanski s početka 1950-ih. Kao glavni urednik *Enciklopedije Jugoslavije* M. Krleža sastavio je pet tisuća kartica komentara poznatih kao marginalia lexicographica.³⁰ Napisao je samo pet enciklopedijskih natuknica za *EJ*: Augustinčić, Antun; Broz Tito, Josip; Čerina, Vladimir; Gjalski, Ksaver Šandor; Meštrović, Ivan. Svoj program enciklopedizma iznio je u referatu s plenarne sjednice Centralne redakcije *Enciklopedije Jugoslavije* 1951³¹ (*O nekim problemima Enciklopedije*). Podsjetimo, enciklopedijski ideal vidio je u Diderotovoj enciklopediji, u personalizaciji autorskoga stila i neskrivenim vrijednosnim sudovima, ne podupirući stilsku neutralnost i suho nizanje faktografije. U uvodnome dijelu *Referata* iznosi bitna načela na kojima će se zasnivati izdanje *EJ*. Potrebu za takvom enciklopedijom u temelju je definirala društvena realnost jugoslavenskih naroda, koji su trajno okruženi snažnijim, osvajačkim političkim silama te osuđeni na kompleks tzv. malih naroda naoko beznačajne povijesti i kulture. Zadaća enciklopedije, kako je vidi Krleža, jest diderotovska, izravno prosvjetiteljska, da pridonese oblikovanju samosvijesti, ali ne na lažan, propagandni način, podcrtavši da su južnoslavenske kulture nerijetko bile imitativne i prema zapadnim i prema istočnim uzorima, ali i da u tzv. malim kulturama »ima i takvih elemenata koji se mogu svrstati pod pojam idejnih i ideoloških anticipacija, koje bi se pod povoljnim okolnostima bile nesumnjivo razvile do metode ili do sistema ili do originalnih stvaralačkih elemenata vlastite civilizacije, da nije nestala pod nasiljem osvajača«. Krležina stajališta, iako djelomično univerzalistička, jasno korespondiraju s aktualnim društvenim trenutkom, osobito u argumentaciji da je

³⁰ »Iz Krležine baštine – Marginalije uz tekstove za Opću enciklopediju«, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 1998., 7, str. 25–383. »Iz Krležine baštine – Marginalije uz tekstove za Opću enciklopediju«, *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 1999., 8, str. 25–288. M. Krleža, *Marginalije. 1000 izabranih komentara o tekstovima za enciklopediju J LZ*. Beograd, Službeni glasnik, 2011. M. Krleža, *Sa uredničkog stola*. Sarajevo, Oslobođenje, 1983.

³¹ *Referat na plenumu Centralne redakcije Enciklopedije Jugoslavije 12. VI. 1952* (u skraćenu obliku i pod naslovom *Značajan doprinos izgradnji naše kulturne svijesti* tiskan je u listu *Borba* 15. VI. 1952 / br. 141/, a integralna inačica teksta u knjizi *Eseji VI*, Zagreb 1967. te u knjizi *Sa uredničkog stola*, Sarajevo 1983., str. 75–102).

zadaća enciklopedije izraziti »revolucionarni lom s lažnim, frazerskim svetinjama i reakcionarnim tezama onog malograđanskog intelektualnog plana koji je vihor međunarodnih događaja slistio pred našim očima kao kuću od karata«. Kao i na svojem kritičkom početku, u *Hrvatskoj književnoj laži*, Krleža je zaokupljen kritikom općedruštvenih ideja koje su usmjerile i hrvatsku književnost, izriječkom ilirskim pokretom, hrvatskom modernom, jugoslavenskim integralizmom. Fokus mu je, i 1919. i 1952., jednak Vodnikovu iz 1920-ih.

Vodnik je intuitivni preteča potonje krležijanske koncepcije o nužnosti demistifikacijske prezentacije književnih i kulturnih činjenica hrvatskoga predznaka u općoj enciklopediji, namijenjenoj južnoslavenskom kulturnom prostoru. Ni u jednom članku ne potpada pod isključivu lokalnost niti sebe autorski promovira kao povlaštena poznavatelja; njegov je pristup kroatocentrično eksterioriziran, što mu daje odliku koja do danas kronično nedostaje hrvatskoj književnoj historiografiji. Vodnika čitamo kao enciklopedijskoga autora koji se osobno određuje prema temama i protagonistima hrvatske književnosti i kulture; nije ponudio idiolekatsku viziju hrvatske književne tradicije koja bi bila u estetskom proturječju s ustaljenim mišljenjima dotadašnje kritike, ali jest usustavio stajališta o kojima se kritika odredila proturječno (kao što je apologija ili negacija književne vrijednosti djela iliraca), nigdje ne napuštajući historiografski kanon niti se od njega ograđuje, štoviše u literaturi pod natuknicama na nj upućuje. U objektivnu sagledavanju i vrjednovanju njegova pristupa u NE mora se uzeti u obzir da nije imao imperativ dokumentirati nego kulturološki vrjednovati književnu građu.³²

5. Pregled i izbor natuknica

U NE potpisivao se šifrom B. V., ponegdje ispisanim imenom i prezimenom ili *B. Vodnik*, u impresumu je potpisan kao *profesor Univ. Zagreb*.³³ Kako je umro usred posla, tako su i mnoge natuknice ostale u nacrtu. Zato je valjalo konzultirati rukopise u ostavštini. Navodit ćemo tiskane natuknice abecedno i izlučiti iz njih karakteristična mjesta, Vodnikovim nazivljem i izričajem.³⁴

- Alaupović, Tugomir: više od polovice natuknice posvetio je okolnostima povezanim sa službom (potpredsjednik Državnog savjeta, jedan od istaknutih bosanskih predstavnika ideje narodnoga jedinstva, osumnjičen za vrijeme svjetskoga rata za veleizdaju i umirovljen,

³² Enciklopedijski žanr ne podrazumijeva zazor prema vrjednovanju, nego naprotiv obvezuje na kvalitativnu prosudbu (Vujić 1991: 39–43).

³³ Kao suradnika u području književne povijesti izdvojio ga je i Matl, u prikazu enciklopedije (Matl 1925: 300).

³⁴ Vodnikov tekst prenosimo manjim fontom.

sklonio se u Matici hrvatskoj u Zagrebu; poslije oslobođenja bio je prvi ministar vjera u državi SHS; živi u Beogradu).

U skladu sa svojim nazorima kao pjesnika smješta ga u periodizacijski kontekst, povezujući ga s »kolom pjesnika iz škole A. Šenoae, koja se dalje razvijala u idejama i stilu poezije P. Preradovića«. Pripisuje mu »retoričnost u dikciji, patetičnost čuvstava, historizam, idealizam u refleksiji, bez ikakvih strasti«, ali, tvrdi, »umio je svemu tome, u tonu i izražaju, dati i svoje lične osobine«. Kao literaturu donosi D. Prohasku (*Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti*, 1921).

• Andrić, Nikola: literarni historik, filolog, dramaturg i upravnik kazališta. Prvi upravnik osječkoga HNK. Pokretač i izdavač Zabavne biblioteke. Upravnik zagrebačkoga HNK 1920–21. Profesor Glumačke škole. Pseud. Miloje Fruškogorac. Piše »literarno-historične monografije«. Za MH priredio V. i VI. knjigu *Hrvatskih narodnih pjesama* s naučnim dodatkom. Kao literarni historik obuhvatio je hrvatsko-srpsku književnost kao jednu cjelinu. U hrvatsku literarnu historiografiju kao slavista i romanista unosio je moderniju metodu, »shvaćanje literature sa čisto literarne strane« i literarni stil. Ali taj pravac on nije mogao razviti jer je tadašnja hrvatska literarna historiografija bila u rukama filologa. Kao dramaturg uz S. Miletića stvarao je suvremeni hrvatski teatar, u kojem se ogledala moderna europska drama, s pažnjom na dramu »slovensku«, naročito rusku. Kao izdavač Zabavne biblioteke izdao je do konca 1924. više od 350 knjiga, prevoda iz svjetske literature.³⁵

• Arnold, Đuro: Pjesnik i naučenjak. Kao predsjednik MH stajao je na načelu starih u borbi protiv mladih. Načela starih predstavljao je svojom poezijom i »predsjedničkim besjedama« na glavnim skupštinama MH. »Pjeva do danas punih pet decenija«.³⁶

• Babukić, Vjekoslav: Bez ostručenja. Kako su se oko *Danice* okupljali najviše kajkavci, to je Babukić, kao rođeni štokavac, postao njihovim učiteljem jezika. Prvi gramatik ilirskoga doba. Bio je »gramatik diletant«, ali kao dobar poznavalac štokavskog narječja u zagrebačkoj kajkavskoj sredini odlučno je utjecao na rješenje pitanja jedinstvenoga književnoga jezika. Teoretičaru Lj. Gaju on je u praksi bio desna ruka. Ilirsku slovnicu kao školski udžbenik ministarstvo je odbacilo kao »nezgodnu i rđavu« za školu. Bio je druževan, lijepa karaktera, točan, uredan, zaslužan, savjestan i radin u sitnome radu pa je mnogo učinio za razvitak Čitaonice i Matice ilirske. Vraz ga zove »najtočnijim između Ilira«. U to doba prijateljskoga rasturanja knjiga, on je uz Vraza najveći ilirski knjižar.

Kao literaturu Vodnik navodi T. Smičiklasa (*Život i djela Vjekoslava Babukića*. Zagreb 1876).

• Badalić, Hugo: Kao poznavalac staroklasičnih pjesnika, čistog narodnog govora i narodne poezije, nastojao je da stvori, poput A. Palmovića, »naš klasični pjesnički stil«, ali u njega nije

³⁵ U Vodnikov metajezik nismo intervenirali ni tamo gdje je očito pogrešan, naša je autorska odluka selekcija te raspored podataka; *slovenski* je tako Vodniku uvijek slavenski, a i inače služi se dosljedno hrvatsko-srpskim nazivljem.

³⁶ Može se primijetiti suzdržanost i ironijski odmak s obzirom na Arnolda i struju koju je predstavljao, a i o njegovu pjesništvu ne kaže ništa osim da je on sam najbolji predstavnik književnosti kakvu je kao predsjednik MH promicao.

bilo dovoljno pjesničke invencije, pa je malo stvarao i veći dio njegova rada bile su ipak prigodnice i prijevodi.

- Bartulović, Niko: Jedan od vođa nacionalističke revolucionarne omladine. Poslije sarajevskog atentata uhapšen i osuđen radi veleizdaje. Osnivač i upravnik Narodnog kazališta u Splitu. Odlične su njegove studije iz slovenačke književnosti.
- Becić, Ferdo: Pseud. Fedor Brestov. U novelama i romanima crta uglavnom krajišnički život, ali traženjem neobičnih tipova, razvijanjem neobičnih zapleta, pretežnošću fantazije i sentimenta u radnji i stilu. Više od ikojeg hrvatskog pripovjedača udaljio se od stvarnosti života i tako je on, po majci Poljak, posljednji i najtipičniji predstavnik hrvatskog romantičarskoga romana.
- Begović, Milan: *Knjiga Boccadoro* (1900) u početku borbe starih i mladih značila je književni događaj za prodiranje nove književne struje. Hrvatska beletristika starih pri kraju 19. vijeka bila je ukočena, vezana patriotskim tendencijama političke situacije i svim društvenim i moralnim obzirima. Isticali su se osrednji ili nikakvi talenti, a i najjači talenti imali su ograničenu umjetničku kulturu. Od mladih najjače Begović razvija tu atmosferu punom slobodom umjetnika i velikom književnom kulturom, što je postalo obilježje nove generacije. Ali u Begovića je umjetnička kultura jača od njegova talenta i zato u njegovim djelima, naročito u dramama, ima više tehničke vještine nego istine i dubine umjetničkog doživljaja.
- Benešić, Ante: Pjesnik anakreontičar, pisac lakih komedija i humoreska. Benešić je umio stvarati samo lako, bez dubljega proživljavanja, i zato nije uspio u djelima veće koncepcije, ali je književnosti dao kao pozitivnu tekovinu svoju anakreontsku liriku, bez velikih umjetničkih pretenzija, bez dubine, ali privlačivu, laku, objesnu, raspojasanu, tipično srijemsku.³⁷
- Bogović, Mirko: Jedan od »najžešćih Ilira«. Njegova je deviza bila: »Sila mojega prava daje i meni pravo sile«. Na Markovu trgu 29. VII. 1845, kada je došlo do sukoba između ilira i vojske, prvi je povukao sablju da proдре kroz kordon vojske i tako je izazvao paljbu i srpanjske žrtve. Za apsolutizma bio je među najdosljednijim Ilirima koji su se odrekli državne službe i radili samo na književnosti. Kraj velike smjelosti i jakog temperamenta uvijek je bio realista. Mržnja na Austriju nije se u njega nikad ugasila. /.../ Jedna od najjaćih pjesničkih lićnosti među prepoditeljima. U doba ilirizma lirićar, prelazeći sve više iz erotike u patriotsko-politićku poeziju. /.../ Kao redaktor *Nevena* učinio je taj časopis središnjim organom hrvatskih književnika. Stil Bogovićevih tragedija stvaraju tri elementa: Shakespeareova tehnika scene i karaktera, patetićnost Schillerovih drama i naša narodna poezija (dikcija, deseterac), po ćemu se u njega veće dramatski ton s epskim. Te su pjesnićke tragedije najjaća pjesnićka djela u hrvatskoj književnosti toga doba. Proućavajući izvor-pisće i arhivalnu građu, stvorio je hrvatsku historijsku tragediju, kad još nije bilo ni monografije iz hrvatske historije.

Kao literaturu Vodnik navodi predgovor M. Šrepela (u: M. Bogović, *Pjesnićka djela, 1903–05*).

³⁷ Vodnik kod A. Benešića ide za tim da donese sumaran sud, djela ni ne nabraja. Svejedno je njegova natuknica korisnija i danas nego natuknica o J. Benešiću, koju ju potpisao N. Andrić: Književnik i upravnik Narodnog kazališta u Zagrebu. Pogrešna godina zbirke *Istrgnuti listovi* (1912). »Radio je na podizanju drugog kazališta u Zagrebu, ali radi finansijskih teškoća mogao je s uspjehom provesti samo rad u privremenom kazalištu u Tuškancu«. Natuknica nastaje usred Benešićevih burnih intendantskih godina (pa nije jasno zašto je sud o kazališnom djelovanju sročćen kao konaćan), no ignorira njegov predratni urednićki, kritićki i književni rad, a ne spominje ni knjigu *Razgovora*, za koju je morao znati.

• Botić, Luka: Kao epski pjesnik romantičar i po svojim idejama i po izražaju, držeći se narodnoga deseterca i narodne dikcije, ali se oslobodio konvencionalnosti narodne poezije. Prvi je od naših pjesnika vezao naš muslimanski svijet s našom narodnom idejom.

Literatura je uvod M. Pavlinovića i F. Markovića (u: Botić, Luka, *Pjesme*, Zagreb 1885).

• Brezovački, Tito: Kao komediograf iznosi sve tipične likove tadašnjeg hrvatskog društva: đaka, građanina, seljaka, maloga plemića i velikaša, u svim tančinama kulturnih i društvenih opreka, u jedno veoma zanimljivo doba, kad prosvjetiteljske ideje naglo preobražavaju više društvene slojeve, a niži još žive duhovnim životom protureformacije. U tom sukobu konzervativne starine, koja je kočila svaki duhovni napredak, i racionalizma, koji je bezobzirno rušio sve dotadašnje vrijednosti, kao prosvjetitelj zauzeo je posredno stanovište: da se zdrava jezgra starine veže sa svim pozitivnim tekovinama racionalizma. Propagirao je ideju čovječstva, isticao opće dobro nad ličnim dobrom, zastupao znanje kao osnov svakoga napretka i prosvjetiteljska načela odgoja nove generacije iz svih društvenih slojeva, koja će imati sve vrline starine, a biti bez pogrešaka ekstremnih racionalista. Najjači predstavnik prosvjetiteljstva u Hrvatskoj i najbolji kajkavski komediograf.

Kao literaturu navodi svoj prilog (*Prilozi za povijest hrvatske književnosti, Grada, 1920, 9*).

• Deželić, Đuro. Knjižničar, tajnik i predsjednik Zbora duhovne mladeži, iz kojega je izašlo više odličnih književnika i naučnjaka. Romansirer, novelist, putopisac i prevodilac. Prvi je u hrvatskoj književnosti počeo pisati dobre i iscrpive biografije. Napisao je u časopisima, novinama i kalendarima oko 40 biografija, koje su važan prilog za našu književnu i kulturnu historiju.

• Došen, Vid. Prosvjetljeni pisac 18. vijeka. Njegova je osobita važnost u historiji prosvjetiteljstva u Slavoniji u njegovom odlučnom stavu protiv »odvitnika starinskoga svoga vika«, a za Reljkovića kao krčitelja novih putova. Žešći i borbeniji od Reljkovića, jer mu je obrazovanje veće i dublje. Neke misli i teze Reljkovićeve smjelo izvodi do posljednjih konsekvencija. Gleda na slavonski društveni i moralni život u svoj širini, iznoseći poroke seljaka, gospode i poglavara. Ako su slavonska gospoda prosvjetljenija, ipak nisu bolja od primitivnog seljaka. Bogate i u tančine izvedene slike slavonskog života iz svih društvenih slojeva daju Došenovu djelu osobitu važnost za našu kulturnu historiju i za ispitivanje našeg folklor. Važnost *Aždaje sedmoglave* veća je od Reljkovićeve *Satira*.

• Drašković, Janko. Draškovićeva je *Disertacija* politički program hrvatskog preporoda./.../ Kao i Gaj, traži reformu pravopisa, a dosljednije i energičnije od omladinca Derkosa on prvi rješava pitanje jedinstvenog književnog jezika. *Disertacija* je prva preporodna knjiga pisana štokavskim narječjem. Prekinuo je sa staleškom politikom, nagovijestio narodnu političku borbu i klonulima rekao da ostave plač »jer niš nevrednijega ne ima od plačećega naroda prije neg je sva potrebna za obrambu svoju najvećim trudom i žrtvom pokušao«. S raspucice je izveo klonulo plemstvo i nacionalnu demokratsku omladinu, zbližio ih i ujedinio, otvorivši im novi put, gdje se u kulturnom i političkom radu gubio feudalizam, a sve jače razvijao osviješten narod.

Kao literaturu navodi dva priloga T. Smičiklase (*Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje, Rad, 1886, 80; Janko grof Drašković, u: Spomen-knjiga Matice hrvatske, 1892*).

- Đalski, Ksaver Šandor: Jedan od najproduktivnijih i najznatnijih pripovjedača u doba realizma u hrvatskoj književnosti. U borbi mladih i starih priključio se novoj književnoj generaciji. Veliki historijski roman *Za materinsku riječ* (1906) značio je već dekadansu u njegovu umjetničkom stvaranju.
- Gaj, Ljudevit: Odgajan i kod kuće od majke uz njemačku knjigu/.../ naučio ćirilicu, upoznao Vukove narodne pjesme i štokavsko narječje/.../ naročito se bavio pitanjem ortografije, nastojeći da stvori, u duhu Kolarova panslavizma, opću slovensku ortografiju, po izgledu husitske češke ortografije, sa dijakritičkim znakovima. Djelce *Kratka osnova* prvi je vjesnik ideje narodnoga jedinstva jer ako Gaja u reformi i vode naučni i ekonomski razlozi, ipak on ističe kao najvažnije razloge nacionalno-prosvjetne. Gajev pravopis, izgrađen na principu ćirilice kao nacionalnog pisma, a nešto modificiran prema uputama P. Šafarika, prihvatili su Hrvati i Slovenci. Gaj je izvršio svoje životno djelo: na osnovi sveslovenske i ilirske ideje on je politički i kulturno preporodio Hrvate, a utjecao je na Srbe i Slovence.
- Jarnević, Dragojla: Pjesnikinja. Obrazovala se sama u njemačkoj književnosti. U Grazu se upoznala s Ivanom Trnskim, koji ju je uveo u kolo narodnih preporoditelja, kao prvu ilirsku pjesnikinju. Najvažnije joj je književno djelo dnevnik, koji je počela pisati kao djevojka od 20 godina, a vodila ga sve do smrti. Zaprema u rukopisu 1.194 strane. To je psihološki roman, pun neobične iskrenosti, života jedne osamljene ženske duše, koja se radi svojih osobina nije nikad mogla snaći u životu svoje društvene sredine. Dnevnik, koji je ujedno važan prilog za hrvatsku kulturnu historiju 19. vijeka, nije štampan; rukopis se čuva u Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu.

Literatura je Adela Milčinović (*Dragojla Jarnevićeva. Životopisna studija*, 1907).

- Kačić Miošić, Andrija: U *Razgovoru* svuda ističe svoje izvore, kroničare, koji su pisali na talijanskom, latinskom i hrvatskom jeziku, jer mu je bilo stalo do historijske istine. Za savremene događaje on sam traži arhive u općinama, u manastirima, po kućama, a kadšto se poziva i na žive svjedoke, starce i svećenike. Kačić je pravi kroničar, ali sasvim drukčiji od pučkih kroničara onoga vremena. I to mu daje veliko značenje u srpsko-hrvatskoj književnosti./.../ *Razgovor*, pored pokrajinskoga značaja cijele naše dotadašnje književnosti, postao je prva naša opća narodna knjiga, a njen pisac, starac Milovan, kako se sam nazivao, imao je znatan utjecaj u 19. vijeku na našu romantičarsku poeziju.
- Kavanjin, Jerolim: *Bogatstvo i uboštvo* pjesnička je enciklopedija, koja ima kulturno-historijsku važnost, ali nema nikakve pjesničke vrijednosti. Pjesnik je, ugledajući se, a negdje i kopirajući Gundulića, htio da ga opširnošću premaši, ali je pružio samo dokaz, kako je u to doba u dubrovačko-dalmatinskoj književnosti iščezavala poezija velikog stila.
- Kosor, Josip: U novije vrijeme izdao je zbirku pjesama *Bieli plamenovi* (1919) i roman *Razvrat*.

Natuknica u knjizi bitno je kraća nego nacrt u rukopisu.

- Kozarac, Josip: Kao romanopisac nije uspio jer nije savladao tehniku romana, a njegove ideje, kad je u romanu htio da s ekonomske, političke i moralne strane obuhvati cio socijalni organizam svoga kraja, nisu duboke, i ako su aktuelne i logične. Kozarac je samo odličan pisac novela, koje su gotovo od reda minuciozno rađene studije karaktera i tipova, muških i ženskih./.../jedan od najjačih predstavnika hrvatskog realizma.
- Križanić, Juraj: Kao mislilac i političar najveći čovjek što ga je dala Hrvatska u 17. vijeku./.../ Pisci hrvatske reformacije i protureformacije prije njega razvijaju misao općeg književnog

jezika za sve južne Slovence, samo u cilju vjerske propagande. Križanić je međutim tu misao razvio dalje do ideje sveslovenstva. Svi Sloveni su jedan narod, i njih treba da veže jedan opći sveslovenski jezik, jedna narodna crkva i jedna narodna država. Njegova misija nije vjerska, protureformatorska, već nacionalna i kulturno-politička. Križanić je predstavnik najnaprednijih ideja svojeg doba. Križanićevo se životno djelo ipak izjalovilo: njegove misli ono doba nije moglo da shvati i primi. Sam je pisao svojim idealnim jezikom, a bit će i da je on jedini čitao svoja djela, što nam ih je ostavio u rukopisu. Zato Križanić nije imao nikakva utjecaja ni u Hrvatskoj ni u Rusiji, ali on je kao politički teoretik i ideolog našeg narodnog jedinstva najveća pojava hrvatske književnosti svoga doba.

- Krleža, Miroslav: Vrlo kratka natuknica. Spominje tiskane knjige od 1917. do 1924. Ističe uspjeh drama u kazalištu (*Golgota, Vučjak, Michelangelo, Adam i Eva*, sve od 1922. do 1925).
- Kukuljević Sakcinski, Ivan: Nacionalni romantičar, izašao iz njemačke škole, a pod utjecajem Waltera Scotta i lorda Byrona, sa snažnom crtom kulta prošlosti i osjećaja za slobodu. Kao patriotski lirik u preporodnu liriku unio najviše historije i bio je više od ostalih politički pjesnik. Kao historik zapravo je diletant, ali velik i genijalan diletant, po svome talentu i golemoj ustrajnosti u radu.
- Kurelac, Fran: Kao romantičar Kurelac je smatrao čisti govor s usta naroda izražajem narodne duše, ali kao pobornik jugoslovenske i slovenske ideje on je htio da se iz toga korijena razvije književni jezik za sve južne Slovence, koji bi nas ujedno približio ostalim Slovenima. Zato je u svoj jezik primao mnogo elemenata iz naših narječja i mnogo arhaizama iz stare hrvatsko-srpske književnosti.
- Marulić, Marko: U rasapu sredovječne skolastike Marulić je, kao protivnik renesanse i humanizma, jedna od posljednjih njenih veličina uoči reformacije, a utisak njegovih djela bio je još jači zato što nije bio svećenik nego svjetovnjak. Marulić je enciklopedist praktične kršćanske filozofije; tražio je obnovu kršćanskoga života, koju je provela tek protureformacija.

Literatura je P. Kasandrić (*Marko Marulić, Život i djela. Predgovor Juditi*, 1901).

- Milčetić, Ivan: Naučnjak velikih sposobnosti, kulturni radnik širokog vidokruga, pa se i zanosio djelima veće koncepcije, ali provodeći život u malom provincijskom gradu sav se njegov rad raspao u odlične fragmente njegovih velikih osnova.³⁸

Literatura je Vodnikov nekrolog (*Jugoslavenska njiva*, 1922, 4).

- Milčinić, Andrija: Kratka natuknica. Suradnja u časopisima, novelist, feljtonist, kritičar, nabraja knjige crtica i novela. S M. Ogrizovićem napisao historijsku dramu *Prokletstvo (Savremenik)*, 1917).

Od sredine slova M nadalje javlja se A. Barac kao pisac natuknica iz novije hrvatske književnosti.³⁹

³⁸ U podacima Vodnik se oslonio na upitnik koji je Milčetić popunio (rkp. u Vodnikovoj ostavštini).

³⁹ NE promiče koncept hrvatsko-srpske književnosti, no u sintetskoj natuknici sastavnice su odvojene, pa je hrvatski pregled napisao Barac, srpski V. Čorović. Slovenska književnost zasebna je makropedijska natuknica. Ni jedna od tih natuknica ne donosi ozbiljnije komparativne pokušaje pa se tako ne spominju ni aktualne (s početka 1920-ih) interkulture južnoslavenske veze.

Upitnik koji je Vodnik slao ulaznicima sadržava sljedeće metapodatke:

Prof. Dr. Stanoje Stanojević. Narodna enciklopedija Srba, Hrvata i Slovenaca. Beograd, jula 1924.

Potrebni su mi podaci za Vašu biografiju, koja će izaći u Narodnoj Enciklopediji. Stoga mi je čast zamoliti Vas, da popunite ovaj formular i da ga pošaljete ili na dolje označenu adresu saradnika Narodne Enciklopedije ili na urednika.

Molim Vas, da primite izraz moga poštovanja.

Adresa je B. Vodnik, Narodni trg 4, Zagreb.

Prezime. Ime. Titula. Zanimanje. Dan i godina rođenja. Mjesto rođenja. Školovanje. Život.

- Cantilly, Ljubica: 1 list pisan Vodnikovom rukom. Pesnički ideal Stanka Vraza. Njezina majka rođena bila je sestra Lj. Gaja. Ljubica (Julija) dobila je ime po baki, majci Gajevoj. Udala se u Samoboru za Eduarda Englera 1837. koji se poslije vjenčanja etablirao kao trgovac u Ljubljani. Ona je Vrazov romantičarski erotičko-patriotički ideal. Svoju nesretnu ljubav prema njoj opjevao je u *Dulabijama*. Ona je bila lepa crnka, a portret njezin priopćen je u *Savremeniku* (1910., str. 480).

- Dukat, Vladoje. Popunjen upitnik.

- Gudel, Vladimir. Ispisano samo ime.

- Jurić, Marija: Književnica i publicistkinja. Nabraja njezine izvodene drame do 1905. Dramatizirala je Šenoinu *Kletvu*. Najviše je poznata kao autorica senzacionalnih romana: *Kneginja iz Petrinjske ulice*, *Grička vještica*, *Revolucionarci*, *Crveni ocean*, *Kći Lotrščaka*. Kao literaturu navodi D. Prohasku (*Pregled savremene hrvatskosrpske književnosti*. Zagreb 1921., str. 267).

- Katalinić Jeretov, Rikard: 3 lista upitnika. Tajnik Jugoslavenske matice. Saradjivao u glavnim hrvatskim i srpskim revijama. Sam je autor rukom sastavio formalni, kako je imenovao, *Curriculum vitae*.

- Kažoti (de Casotti), Marko: književnik i publicist. 1 list pisan rukom. Lit.: A. Petravić, *Jugoslavenska njiva*, 1926. Gimnazija, plemićko podrijetlo, sveučilište, služba, najvažnije književno djelo (*Miljenko i Dobrila*), pisano po uzoru na W. Scotta i Manzoniya. Putopisi.

- Kolarić Kišur, Rudolfo: Natipkan upitnik. Isključivo o književnoj suradnji i djelima, nema formalnoga životopisa.

- Kosor, Josip: 5 listova gusto pisanih rukom. Nekarakteristična biografija, pisana osobno, djelomično kao da je sam pisac diktirao tekst (s mnogo modalnih izraza, »htio«, »želio«, »pomišljao«); pisac »rasne energije i talenta«.

Glavnina od ovoga nacрта nije uvrštena u tiskanu inačicu.

- Koščević, Vjekoslav: Pedagoški pisac i izdavač. 1 list pisan rukom. Školovanje, služba, pedagoški doprinos.

- Kovač, Ante: Pfificus. 1 list pisan rukom. Jedna od životopisno najpotpunijih biografija. Detaljno se razlaže suradnja u periodicima. U tiskanoj inačici ispušten dio formalnih podataka.

- Kovačević, Andrija: Rukom ispunjen upitnik. 2 lista.

- Kovačević, Milan: 1 list pisan rukom. Književnik. Školovanje, služba, djelovanje u SAD-u, romani. Lit.: *Dr. Milan Kovačević. Hrvatska prosvjeta*, 1914, str. 52–53. Posebno su dodana još 4 lista pisana rukom. Prepričava sadržaj svakoga romana, izravno iznosi svoja stajališta o romanima; dodatak je pisan kao dnevnik čitanja i nije uvršten u tiskano izdanje.
- Kovačić, Krešimir: 1 list pisan rukom. Donosi samo životopis, o književnim djelima sumarna rečenica (Književni rad pretežno humoreske i satire, nekoliko novela i nešto pjesama. Novinarski: književne kritike, socialni i politički članci.)
- Kramberger, Ernest: polovica stranice pisane rukom. O djelu samo spomen.
- Kreševljaković, Hamdija: Ispunjen upitnik. Učitelj trgovačke škole.

Ulaznici katkad pišu usputne komentare i upućuju ih Vodniku kao uredniku struke. Šalju pozdrave, kratke šale, pa tako i Kreševljaković.

- Kuničić, Petar: Popunjen upitnik. Zanimanje: poučavanje i uzgajanje djece i naroda. Priložen je popis djela, a sam je ulaznik svojom rukom dodavao uz naslove godine. Prema razlikama u rukopisu, Vodnik je sastavio popis, koji je Kuničić očito ima zadaću pregledati i opremiti godinama tiska.
- Kuzmanić, Ante: 1 list pisan rukom. Publicist. Nastoji povezati biografske podatke s pojednostima iz opusa. Kao kod M. Kovačevića, dojam je da ne poznaje dovoljno opus otprilike, pa se za potrebe pisanja natuknice nastoji informirati. Gdje je pisao o svojoj specijalističkoj temi, smjeliji je u selekciji i ocjeni. Iscrpnost je znak da opus čita prvi put i da možebitno pisca osobno ne poznaje. Jer ako ga poznaje, neće propustiti dodati komentar kojim to izravno posvjedočuje, kao kod Kosora, Begovića i Milčinovića. Uvijek je jasno i s kim je istomišljenik, a s kim, kao s Arnoldom, nije.
- Lalangue, Ivan: lekar i stručni pisac. 2 lista pisana rukom. Korektno napisan formalni životopis sa spomenom glavnih djela. Lit.: L. Thaller: *Francuz otac hrvatske medicinske književnosti. Jugoslavenska njiva*, 1926, 11.
- Lang, Milan: manje od polovice stranice rukom pisano. Vrlo kratko. Nastoji u jednoj rečenici zahvatiti u glavno djelo i istaknuti mu načelnu (etnografsku i zavičajnu) važnost.
- Leber, Pavao: Kanonik i nabožni pisac. Pola stranice rukom pisano. Nema životopisnih podataka, samo o književnom radu, vrlo kratko.⁴⁰
- Lepušić, Ivan: Učitelj i književnik. Samo datumi rođenja i smrti.
- Leskovar, Janko: ispunio je upitnik koji ima drukčije metapodatke od upitnika NE.

Za Južnoslovenski enciklopedički rječnik.

Pitanja za autobiografiju.

Ime i prezime. Pseudonim. Rodno mjesto, domovina, dan i godina rođenja po novom kalendaru.

Obiteljske prilike.

⁴⁰ Leber i Lepušić, kao i ostali ulaznici samo s imenom i eventualno datumima, ostatci su Vodnikova abecedara.

Prva mladost (prvi dojmovi, koliko su utjecali na kasniji život).

Prvo školovanje. Srednje škole (uspomene na učitelje, koji su se osobito doimali, uspomene na drugove, đачka društva, prvi književni radovi).

Završetak školovanja (ispiti, ispitne radnje, doktorat).

Naučna putovanja. Odraslo doba (zanimanje, službe, časti, odlikovanja, porodični život i prilike, koliko su u svezi s književnim radom).

Naučni i književni rad (točan popis izdanih knjiga, s oznakom mjesta i godine izdanja, djela u rukopisu, književni listovi u kojima surađuje, popis većih i važnijih radnja štampanih u časopisima i zbornicima).

Ostali rad (na političkom, umjetničkom, gospodarskom, nastavnom ili kojem drugom području).

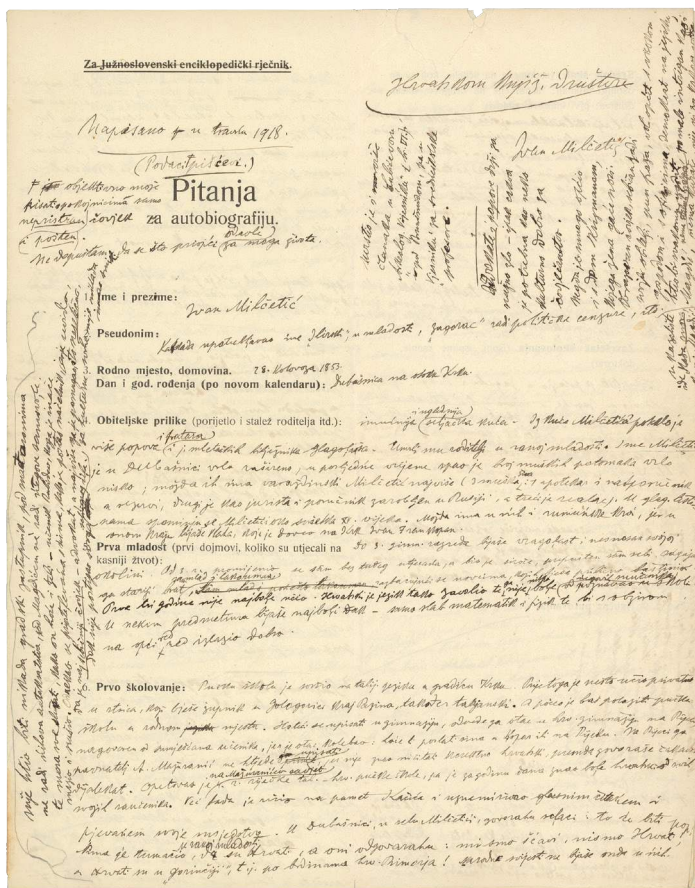
Veze s književnicima i rad za prosvjetna društva.

Tko je pisao o Vašem životu i radu? Gdje? Dodaci (ima li što važno a nije se moglo spomenuti u odgovorima na pitanja).

Upitnik je popunio ulaznik J. Leskovar. Prva mladost: Prirodne ljepote zavičaja. Odgovara vrlo kratko i šturo, dio je kategorija zanemario.

- Lisičar, Mato: 2 lista rukom.
- Levaković, Rafael: 3 inačice. Pisac katoličke protivreformacije. Na trećoj donosi Lit.: Kukuljević, *Književnici u Hrvata s ove strane Velebita*, 1868; V. Jagić, *Hrvatska glagoljska književnost*, uvod u B. Vodnik, *Povijest hrvatske književnosti*, I, 1913.
- Lovrenčević, Martin: Publicist. Dvije inačice, po 1 list. Publicist i prevodilac.
- Lovrić, Božo: Književnik. 2 lista pisana rukom.
- Maixner, Franjo: Samo ispisano ime.
- Marjanović, Stjepan: 1 list rukom.
- Marković, Petar: Samo ispisano ime.
- Matić, Tomo: Ispisano ime.
- Milašinović, Franjo: 1 list rukom. Umro je kao posljednji pjesnik latinista iz predilirske dobe.
- Milčetić, Ivan: Popunio Pitanja za autobiografiju, 1918 (dakle, godinama prije tiskanoga sveška). Vrlo detaljno, nije imao mjesta dovoljno za pisanje pa je ispunio i sve prazne margine.

Za razliku od Leskovara, koji je pišući krupnim slovima ostavljao znatan prazan prostor, sitnim slovima pišući Milčetić je ispunio svaki komadić papira. Komentira i svoj rad i opširno šire okolnosti. Vodnik je profitirao od formalnih podataka, opće komentare uglavnom je zanemario. Upitnik je stoga vrijedna građa za Milčetićeve biografe. Razlike među upitnicima (suzdržan Begović, nepotpun Leskovar, raspisan Milčetić) na jedinstven i vjerodostojan način svjedoče o načinima na koje su ulaznici razumjeli povjerenju im zadaću; iz njih posredno se može čitati i odnos prema uredniku kojem se obraćaju i prema izdanju u koje su uvršteni.

Slika 2. Upitnik Ivana Milčetića / Questionnaire of Ivan Milčetić

- Milčinović, Andrija: naslovljeno je Pitanja za autobiografiju, no nije ispunjen formular nego rukopis ispisan Milčinovićevom rukom. Gusto pisana 4 lista. Na kraju je bilješka: Dragi gospo! Ovo je pisano za Vašu porabu (za prikaz u antologiji), a za enciklopediju napisat ću mnogo kraće, samo molim drugi upitni arak. S poštovanjem Vaš, am.⁴¹ Iznio je niz slabije poznatih osobnih pojedinosti pa rukopis može imati vrijednost za suvremenu Milčinovićevu biografiju.
- Miler, Ferdo: Književnik. Dvije kraće inačice, i jedna dulja (2 velika lista).⁴²
- Miletić, Stjepan. Samo ime.

⁴¹ Vodnik je imao različite uredničke aranžmane s ulaznicima pa je materijale pisane za druge potrebe spajao s bilješkama za NE.

⁴² Od Mil nadalje Vodnik nije gotovo ništa dospio realizirati. Imena navodimo kao uvid u njegov abecedar i radni plan.

- Nedić, Martin: Lit.: *Vienac*, 1885, str. 443.
- Nizeteo, Petar: Naturalist, entomolog, arkeolog i istoričar. Lit.: A. Petravić, Studije i portreti.
- Okrugić, Ilija Sremac. Ime.
- Pavletić, Krsto. Ime.
- Pogačić, Milka: sumarno književni i pedagoški rad.
- Rac, Koloman.
- Reljković, Josip Stjepan.
- Reljković, Matija Antun.
- Kostelić, Adam: pravo ime Sedlaček, Hugo. 1 veliki list rukom ispisan.
- Stipac, Ivan: Književnik, polovica stranice.
- Stojanović, Ivan: 2 lista. Ispisano rukom.
- Tkalčević Veber, Adolfo: 2 lista rukom ispisan.
- Tomić, Hermina.
- Trnski, Ivan: 1 list, ispisan.
- Truhelka, Jagoda: Samo ime.
- Vragoba, D. T., pravo ime Dinko T. Chudoba, humorista. Strojopis, 1 list.
- Vraz, Stanko: pesnik. 5 listova rukom, s puno križanja i prepravljanja. Nedovršeno.
- Vrhovac, Maksimilijan: Biskup. 7 listova, s velikim ulomcima o širim društvenim okolnostima predilirskoga razdoblja, o Vrhovcu kulturološki.

U svežnju je i *Abeceđar*, upućen Redakciji Narodne enciklopedije. Naslovio ga je: *Definitivni moj alfabetar za C, Č, Ć i D*.

Car, Viktor Emin, napisao J. Bogner.

Cihlar, Milutin Nehajev, napisao Bogner.

Carić, Juraj, napisao Bogner.

Cvijić-Kasović, Antonija, napisao Bogner.

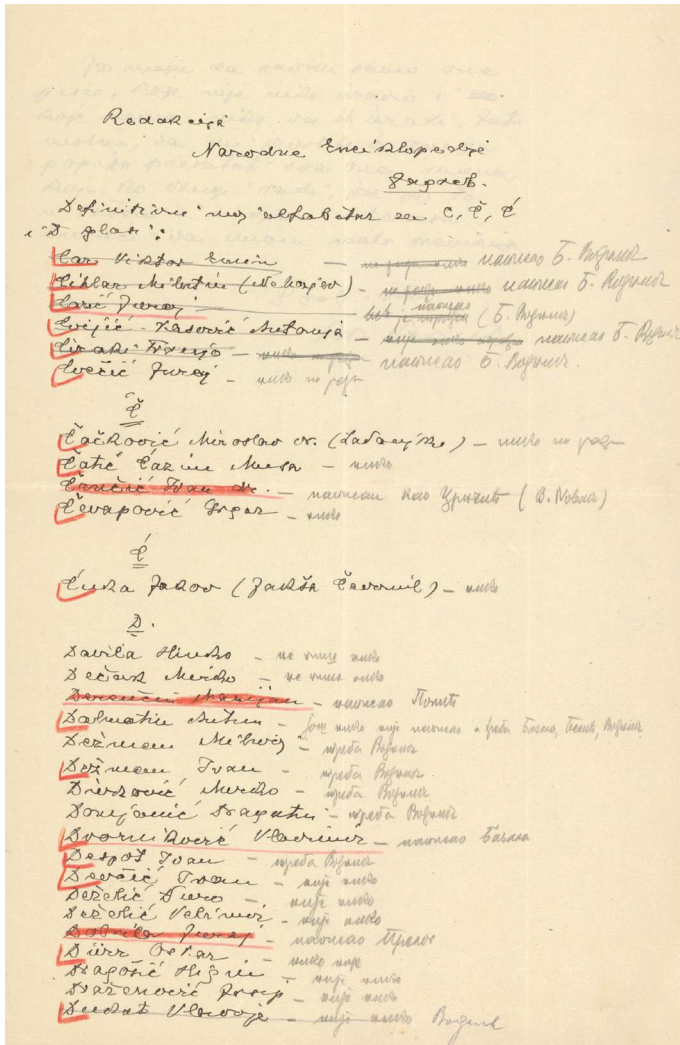
Ciraki, Franjo, napisao Bogner.

Cvečić, Juraj.

Ćuka, Jakov (Jakša Čedomil)

Budući da se očito preklapao s Bognerom, imao je potrebu to razriješiti:

»Ja mogu da radim samo one pisce, koje nije niko izradio i koje nema niko da izradi. Zato molim, da mi izvolite iz onoga popisa precrtati sva ona imena, koja neko drugi radi jer je to u vašem i mojem interesu, budući da imam malo vremena«. Br. Vodnik.

Slika 3. Vodnikovi komentari uz abecedar / Vodnik's comments regarding the alphabetical list of entries

Priložio je zasebno *Abecedar slova K*:

Kanavelić, Petar, napisao Rešetar.

Kostrenčić, Ivan, napisao Fancev.

Kašić, Bartol, napisao A. Belić (uz bilješku: »vrlo kratko, samo šta je napisao, treba!«)⁴³

⁴³ Bilješke su katkad nejasne; ovdje se na temelju rasporeda redaka može zaključiti: Vodnik prima na znanje da je Belić napisao Kašića, misli da ga je napisao kratko, ne odobrava kako ga je napisao,

Kutija 4 pod brojem 3.1.2. sadržava i *Gradu za književnost: dopreporodno doba, ilirski preporod, Šenoa i realizam, hrvatska moderna*.

Poglavlja su sljedeća:

Prosvjetiteljsko doba: 8 listova ispisanih rukom.

Dopreporodno doba: Potpoglavlja. Prosvjetne prilike u Hrvatskoj potkraj XVIII. vijeka. Jozefinizam u građanskoj Hrvatskoj (naglasak je na dokazivanju da u nas ni nema racionalističke prosvjetiteljske književnosti); nije dospio do književnosti, zadržao se na školstvu i općim društvenim prilikama.

Predilirsko doba: 14 listova rukom; opće prilike, društveni kontekst koji je, tvrdi, onemogućivao razvoj prosvjetiteljske književnosti u smislu »zapadnoevropskih poetika«.

Počeci slavistike: Pregled razvoja sveslavenske ideje, usputno i pregled slavistike kao filološke discipline. Posebno poglavlje o Aleksandru Sapiěhi, koji je putovao 1802–05. slavenskim jugom (obišao je Korušku, Goricu, Istru, dio Hrvatske, Dalmaciju, BiH i Crnu Goru, u Dubrovnik je došao u hercegovačkoj nošnji i susreo se s M. Bruerevićem, koji mu je spjevao prigodnicu). Donosi i sveobuhvatnije zaključke: »Posljedica razvitka slavenske filologije bila je u nas da su polako nestajale granice među pokrajinskim književnostima pa se javljalo i sve veće međusobno dodirivanje i upoznavanje, a time utirao put jedinstvenom književnom jeziku i jednoličnom pravopisu. Ovo je nastojanja najjače probilo u kratkotrajnoj Napoleonovoj Iliriji jer su Francuzi htjeli da ova pitanja konačno i riješe. Ali i u Hrvatskoj s ovu stranu Save opažamo početke ovoga procesa. Biskup Vrhovac stoji u svezi s Dobrovskim, s Đurom Ferićem u Dubrovniku, s Voltiggijem i Kopitarom u Beču«.

I ovaj svežanj sadržava listove s pojedinačnim imenima: Josip Pavišević, 3 lista: »Nije ni po čemu poznat u povijesti hrvatske književnosti«. Ni u Kukuljevićevoj bibliografiji nije spomenuto ni jedno njegovo djelo. Bilježi da o njem ima ponešto u studiji *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (1907). Bio je pored Katančića najobrazovaniji i najplodniji slavonski pisac franjevačkoga reda. Kao i 21 list ukupno o A. Ivanošiću i J. Malevcu, očito je riječ o bilješkama za vlastite studije, nisu upotrijebljeni za NE.

Vrijedna su napose Vodnikova mišljenja o Brezovačkom i Mikloušiću (10+2 lista), dio ih je tiskao u prilogama u *Jugoslavenskoj njivi* (1925, II/6) i *Narodnoj pozornici*. Raspravlja o autorstvu *Diogeneša*, nastoji ponuditi konačno mišljenje o tome je li posrijedi prijevod ili preradba, i kakav je Mikloušićev prinos u vezi izdavanja Brezovačkoga: »Izdanje Mikloušićevo, radi svoje nepotpune kritičnosti, ne bi moglo biti nikakav osnov da se metodom filologijske kritike, analizom jezika, frazeologije i stila, riješi pitanje autorstva „Diogeneša“. Ali ne stoji da mi nemamo utvrđeni tekst „Diogeneša“. Oni istraživači koji su imali u ruci autentičan tekst komedije nijesu osjećali potrebe da rješavaju pitanje autorstva pa se na izvorni tekst nijesu obazirali, a onaj naučenjak koji je osjetio potrebu da se pitanje autorstva riješi, mislio je da nema autentičnoga teksta, po kome se jedino može pitanje naučno riješiti«. Zauzima se za

---

ali misli da ga treba u tom obliku uvrstiti.

prevrjednovanje Mikloušića, u smjeru umanjivanja njegovih zasluga: tvrdi, »umio je da uništi ono malo prave umjetnosti što ju je stvorilo prosvjetiteljsko doba u kajkavskoj književnosti«; kao književnik, »naivno nastojeći oko svoje slave, nije razlikovao svoje od tuđega/.../kao izdavač nije osjećao nikakvih obveza prema autoru. On je smatrao da je izdavač više nego autor djela pa je uopće bio navikao izdavati tuđa djela pod svojim imenom«. Konačno je Vodnikovo mišljenje da je *Diogeneš* u Mikloušićevu izdanju »reakcionarna mistifikacija« (njegovo se tekstološko stajalište tada uglavnom široko prihvatilo pa je Vodniku povjereno da priredi tekst *Diogeneša* za kazališnu izvedbu u režiji T. Strozija, prema rkp. u Sveučilišnoj knjižnici; praiizvedbu Vodnik nije dočekao).

Najpotpuniju biografiju Brezovačkoga tiskao je u *Hrvatskoj pozornici* (1925, 8). Uza uobičajenu analizu najširih društvenih prilika, nastoji ponuditi konačne interpretativne zaključke, koji bi trebali usmjeriti buduća čitanja: »*Grabancijaš* i *Diogeneš* najvažniji su dokumenti staroga Zagreba, što ga je Tituš onako duboko volio i razumijevao kao poslije njega August I (Šenoa) i August II (Matoš)«.

Grada sadržava i nacrt biografije »Pavao Stoos, najznatniji kajkavski pjesnik iz kola omladine u osvit narodnog preporoda«. Ne odvaja formalni dio životopisa od književnoga rada, nastoji sve aspekte povezati i dokazati da mu ni jedna životna etapa nije bila nepovezana s književnim stvaralaštvom.

Potpoglavlje *Prigodna književnost 1780–1830* (21 list, rukom) vrlo je vrijedan prinos, s obzirom na to da zahvaća u razdoblje do danas slabije osvjetljeno; spominje i komentira niz pjesnika koji do danas nisu biografski poznati u svim bitnim pojedinostima; njihovu djelu nastoji dati nedvojben književni značaj, ne razumijeva ih kao nevrjednu književnost.

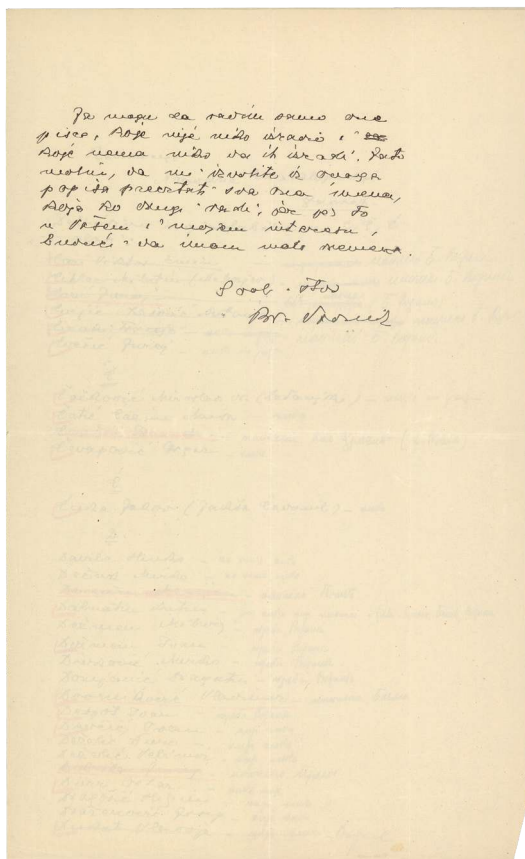
Tom je svežnju pridružen i *Poziv pokojnoga episkopa Maximiliana Vrhovca Rakitovackoga*, 1813, 8 listova u hrvatskom prijepisu. Može se pretpostaviti da prijepis nije služio Vrhovčevoj biografiji nego kao dio studije ilirskoga doba.

Potpoglavlje *Ilirski pokret i hrvatska književnost do I. svjetskoga rata* ostalo je na razini nacрта, donosi najnužniji pregled građe, samo 6 listova. U ilirski preporod uvrstio je sljedeće pisce:⁴⁴

Janko Drašković, A. Mihanović, Nikola Tommaseo, Tomo Blažek, Lj. Gaj, S. Vraz, D. Demeter, Lj. Vukotinović, A. Nemčić, S. Ilijašević, I. Mažuranić, Pasko Kazali, M. Bogović, I. Kukuljević, Gj. Utješenović, P. Preradović, I. Trnski.

Odvojio je na poseban list *Hrvatsku književnost za apsolutizma*: Janko Tombor, J. Jurković, A. Veber Tkalčević.

⁴⁴ Sva su kraćenja Vodnikova, bilježimo ih prema rukopisu.

Slika 4. Završni ulomak Vodnikova pisma uredništvu NE / Final paragraph of Vodnik's letter to the editorial board

Kronološki je sljedeće razdoblje imenovao kao *Novo ustavno doba u Hrvatskoj*. Kanio je napisati najprije dio *Kulturne i političke prilike*. Pisci su Mato Vodopić, G. Martić, M. Kraljević, I. Tordinac, I. Okrugić, S. Buzolić, A. Šenoa, I. Dežman, D. Medić, V. Korajac.

Slijedi *Hrvatska književnost poslije Šenoa*: F. Ciraki, E. Kumičić, Đ. Arnold, Ante Kovačić, A. Harambašić, J. Kozarac, V. Novak, J. E. Tomić, J. Hranilović,⁴⁵ J. Milaković, J. Leskovar, V. Deželić, A. Palmović, Gjalski, Kranjčević.

⁴⁵ U svojim sintezama Vodnik popisuje i svoje stare oponente. Hranilović je jedna od glavnih meta *Mlade Hrvatske*. Vodnikov kritički rad Hranilović je komentirao u članku *Mlada Hrvatska* (*Vienac*, 1902., 44, str. 701–702): »U raspravici Branka Drechslera „Studij ilirskoga preporoda“ omalovažuje se rad hrvatskih kritičara i literarnih historika te se veli, da smo i tu upućeni jedino na strane pisce« (misli se na Kulakovskoga i Zdziechowskoga). Hranilovićev stav tipičan je za stare. Vodnik ga je višeput

Sav Vodnikov rad nakon ovoga popisa ostao je na razini nacрта i plana, ponegdje i razradbe u smislu glavne teze i literature. Može se razlučiti što je sve kanio uvrstiti u pregled književnosti do I. svjetskoga rata: *Ilirizam i slavenstvo* (2 lista), *Ilirizam. Bibliografija. Literatura o ilirizmu* (popisuje posebno jedinice o jeziku i posebno o kajkavskoj sastavnici), *Tomo Blažek* (4 lista, s prepisanim pjesmama), *Ljudevit Gaj* (7 listova + 17 listova, prema dnevniku A. T. Brlića; tiskao je prilog *Ljudevit Gaj, silhouetta iz Dnevnika Andrije Torkvata Brlića*, u *Jugoslavenskoj knjivi*, 1926, 2, str. 56–64), strojopis *Još Hrvatska ni propala*, *Hranilović, Nikola*, 2 lista, *Ilijašević, Stjepan*, 2 lista, *Dragojla Jarnevićeva*, 4 lista, *Kokotović, Nikola*, 6 listova, *Kozarac, Josip*, 3 lista, *Kundek, Josip*, 7 listova, *Kunović-Kubinova, Josipa*, 1 list, *Kurelac, Fran*, 7 listova, *Mažuranić, Ivan*, 28 listova. *Tri Mažuranića*. S mnogo prepravljavanja i križanja sastavio je nacрте biografija *Nemčić, Antuna*, 13 listova, *Utješenović, 7 listova, Vežić, Vladislav*, 2 lista, *Vukotinović, Ljudevit*, 13 +3 lista.

Zasebno je poglavlje *Mlada Hrvatska 1895–1903*, 24 lista. Ponudio je sljedeću kronologiju: *Razvoj modernizma (1890–1903); istup hrvatske moderne; uvjeti razvoja i zapreke; Kompromiste; modernizam (Vidrić, Milčinović, Lisičar, Nikolić, Domjanić); A. G. Matoš; moderna lirika; sinteza*.

7. Zaključno

Završit ćemo citatima za koje držimo da ponajbolje pronose središnju ideju Vodnikovih književnopovijesnih napora, najprije iz nekrologa u *Vijencu*⁴⁶ (1926, VI/13, str. 350), koji sažima mišljenje suvremenika o Vodniku: »Ispočetka je i on svoj historijski rad nastavljao (u svojoj velikoj historiji) u duhu stare filološke škole, koja je kod nas prevladavala sve do danas. Kasnije se, bar u teoriji, emancipirao od te neplodne i zastarjele metode i u nekim svojim člancima naglašavao potrebu suvremene psihosociološke metode ističući beskorisnost pretjeranog filologiziranja. Možda će se ta metodološka promjena osjetiti u neobjavljenom nastavku njegove Historije, dok će prvi njezin dio moći poslužiti kao materijal onima koji poduzmu da obrade sveukupnu historiju naše književnosti sa modernijim aparatom. Ako se uzme u obzir činjenica da kod nas ima vrlo malo ljudi koji se bave proučavanjem književnog života i koji bi našu univerzitetsku omladinu mogli književno uzgajati onda smrt jednog takvog radnika kao što je Vodnik znači i za našu književnost i za našu omladinu znatan gubitak«. U temelju slično mišljenje znatno kasnije iznio je T. Sabljak (1989: 1281), sažimajući na konkretnom primjeru proturječnost Vodnikove osobe i prinosa: »U svojim predavanjima Branko Vodnik uočava dekadansu naše književne historiogra-

usputno spominjao, uvijek u sličnom tonu (»Jedinoga Hranilovića ne ostavlja nigdje duhovitost i dosjetka«, u povodu *Hrvatskoga kola* urednika K. Šegvića, (*Savremenik*, 1906., 2, str. 157).

⁴⁶ Uređivali su ga Ferdo Nikolić i Franjo Jelašić, s potonjim je Vodnik bio u sukobu oko MH.

fije, koja blokira tumačenje cjelovitosti pojedinih književnih projekata, pa tako i avangarde. Podsjetimo se da je to isti onaj Branko Vodnik ili Drechsler, koji 11. travnja 1910. glatko odbija kao član književničkog juryja za prosuđivanje dramskih djela prišpelihi upravi kazališta s ostalim članovima prosudbene ekipe, do sada nepronađena Kamovljevu dramu „Lakrdija našega doba“ s kojom se oduševljava Čerina. Iako predavanja Vodnikova datiraju iz školske godine 1925/26. i mada su tiskana tek 1978, ona, su bez obzira na autorov negativan stav prema Kamovu kao dramskom piscu, moderan pristup ne samo hrvatskoj književnoj historiografiji, nego i začetak .promišljanja o nekim novijim hrvatskim književnim projektima«.

Završne riječi u spomenici varaždinske gimnazije, pisane prijateljski i nostalgичno, ispravno sažimaju Vodnikovu težnju koju smo nastojali obuhvatiti i opisati ovim radom: »On je htio da učini literarnu historiju samostalnom naukom, da izađe iz diletantizma u kojem je bila. Zato ne samo da je sam radio nego je htio da u prvom redu odgoji svoje đake kako bi neizorano polje naše književnosti obradili naučno s modernim pogledima. U seminaru za slavistiku koji je on stvorio živo se i oduševljeno radilo./.../On nije bio samo profesor nego i drug koji zna da vodi. Nije htio da sveučilište bude samo fabrika za činovnike nego centar naučnoga rada«.

LITERATURA

- Aleksandrov-Pogačnik, Nina. 1987. *U sjeni mrtve paradigme*. Osijek: Radničko sveučilište Božidar Masla-rić, Izdavački centar Revija.
- An. 1902. »Teorija i praksa«. *Hrvatska misao*, 1(16), 508–510.
- An. 1926. »Branko Vodnik« (nekrolog), *Vijenac*, 4(VI/13), 350.
- An. 1998. »Iz Krležine baštine – Marginalije uz tekstove za Opću enciklopediju«. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 7, 25–383.
- An. 1999. »Iz Krležine baštine – Marginalije uz tekstove za Opću enciklopediju«. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 8, 25–288.
- Barac, Antun. 1923. »Naša književnost i njezini historici«. *Jugoslavenska njiva*, 7(I), 189–196.
- Barac, Antun. 1926. Nekrolog B. Vodniku. *Srpski književni glasnik*, 18, 427–434.
- Barac, Antun. 1928. »Jedna monografija iz hrvatske književne povijesti«. *Savremenik*, 21(12), 553–555.
- Barac, Antun. 1929. »Između filologije i estetike«. *Savremenik*, 22(1), 18–28.
- Benešić, Julije. 1917. »Živa i mrtva književnosti«. *Hrvatska njiva*, 1(43), 771–772.
- Brković, Ivana. 2007. »Ideje književne povijesti i metodološki pristupi u književnopovijesnim sintezama Branka Vodnika i Mihovila Kombola«. *Umjetnost riječi*, 51(3/4), 297–325.
- Domjanić, Dragutin. 1926. »Branko Vodnik u Matici hrvatskoj«. *Jugoslavenska njiva*, 10(7), 239.
- Fancev, Franjo. 1923. »Naučni metodi Branka Drechslera-Vodnika«. *Savremenik*, 16, 528–533.
- Golub, Luka. 1937. »Branko Vodnik«. U: *Spomenica varaždinske gimnazije, 186–192*. Varaždin: Narodna tiskara.
- Hostl, Igor. 1988. »Krugovi znanosti i umjetnosti«. *Republika*, 44(11/12), 198–226.
- Katičić, Radoslav. 1991. »Enciklopedizam kao motiv književne i kulturne povijesti«. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 1, 15–18.
- Livadić, Branimir. 1900. »Hrvatska književnost i siromaštvo«. *Život*, 1, 168–172.
- Livadić, Branimir. 1900. »O najnovijoj hrvatskoj književnosti«. *Život*, 2, 172–174.
- Livadić, Branimir. 1900. »Za slobodu stvaranja«. *Život*, 2, 204–210.
- Livadić, Branimir. 1914. »Reklamni larpurlartizam«. *Savremenik*, 9(7), 384–385.
- Matl, Josef. 1928. *Br. Vodnik als Literarhistoriker. Ein Beitrag zur Methodik und Geschichte der neueren südslawischen Literaturwissenschaft*. Prag (p. o., *Slavia*, 1, 1928).
- Matl, Josef. 1925. »Narodna enciklopedija srpsko-kroatsko-slovenačka. Zagreb. Bibliografski zavod, sv. 1–5«. *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, 1(2), 300.
- Novak, Viktor. 1926. Nekrolog B. Vodniku. *Volja*, 1(5), 393–394.
- Paździerski, Lech. 1971. »Działalność polonofiliska w Jugosławii w pierwszej połowie XX wieku«. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, 14(2), 447–471.
- Paździerski, Lech. 2009. *Hrvatske teme. Julije Benešić i drugi*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Petrović, Svetozar. 1972. *Priroda kritike*. Zagreb: Liber.
- Plejić, Lahorka. 1994. »Pogovor«. U: B. Vodnik, *Slavonska književnost u XVIII. vijeku* (pretisak), III–117. Vinkovci: Privlačica.
- Rogić Musa, Tea. 2015. »Polonistički prinos Branka Vodnika«. *Književna smotra*, 47(2/176/), 175–182.
- Sabljak, Tomislav. 1989. »Janko Polić Kamov i književno-kazališni kontekst«. *Mogućnosti*, 37(12), 1280–1287.
- Šicel, Miroslav. 1980. »Metodologija hrvatsko-srpske književne historiografije Branka Vodnika«. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 9, 227–233.

- Vereš, Saša. 1991. »Krleža enciklopedist«. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 1, 151–154.
- Vodnik, Branko. 1902. »Ispravak«. *Hrvatska misao*, 1(17), 544.
- Vodnik, Branko. 1902. »Moj jubilej«. *Jugoslavenska njiva*, 10(4), 142–143.
- Vodnik, Branko. 1978. »Kako nastaje pjesma«. *Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju JAZU*, 7, 5–16.
- Vujić, Antun. 1991. »Razvitak enciklopedistike i enciklopedijsko vrednovanje«. *Radovi Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, 1, 25–43.

BIOGRAPHISM IN THE LITERARY-HISTORICAL AND LEXICOGRAPHIC METHOD OF BRANKO VODNIK

Tea Rogić Musa

The Miroslav Krleža Institute of Lexicography, Zagreb
tea.rogic@lzmk.hr

ABSTRACT: In this paper, we try to shed light on the biographical component in Branko Vodnik's oeuvre, with an emphasis on metabiographical and methodological manifestations in his literary-historical and critical articles and in the articles in the *Serbian-Croatian-Slovenian National Encyclopedia*. In order to have a more complete insight into Vodnik's lexicographic work, the lexicographic material in Vodnik's manuscript legacy was consulted and described. The aim of the paper is threefold: to shed light on Vodnik's lesser-known observations on the method of literary history work, to connect his theses in his studies with the interpretations he presented in his encyclopedia articles, and to describe the controversies in literary history that were directly manifested in Vodnik's work and in his professional career. As a prominent literary historian of Croatian modernity, recognised as a methodological innovator and reformer, he was incorrectly presented as the first Croatian literary historian to apply a scientific method, but also criticised from non-literary standpoints, as a literary expert whose evaluations were based on the advocacy of Yugoslav cultural unity. We attempt to convey the essential theses that Vodnik himself formed as a supporting part of his method, some of them seemingly incidentally in works of occasional and polemical importance, with the aim of presenting an unbiased and temporally distanced view of the methodologically contradictory but original literary-historical oeuvre that introduced a new, synthetic, and genological-cultural approach into the readings of Croatian writers and understanding of their biographies, which, insufficiently recognised during Vodnik's lifetime and understood as a sign of his critical eccentricity and methodological vacillation, gained full momentum in the works of contemporary literary historians of recent literature, who include cultural insights in literary-historical syntheses. Vodnik thus belongs to the forerunners of modern encyclopedic literary biography and a cultural turn in Croatian literary history.

Keywords: Branko Vodnik; literary biography; *Serbian-Croatian-Slovenian National Encyclopedia*; history of Croatian literary historiography; recent Croatian literature

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.